

Krajina středních Čech a dílo Adolfa Kosárka

Central Bohemia Landscape and Adolf Kosarek's work of art

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Zpracovala: **Martina Březinová, 8873**

Vedoucí práce: **PhDr. Blanka Altová**

Datum a místo zpracování práce: 20.6.2008 v Dolních Břežanech

KRAJINA STŘEDNÍCH ČECH A DÍLO ADOLFA KOSÁRKA.....	1
ÚVOD - CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	3
STŘEDOČESKÁ KRAJINA	7
ČÁST I. – ADOLF KOSÁREK.....	11
1. <i>Mládí Adolfa Kosárka</i>	11
2. <i>Malířské studium Adolfa Kosárka - Haushoferova škola na pražské Akademii</i>	14
3. <i>Život v Kosárkově době (1830-1859) – historie, české národní hnutí, kultura, umělci, současníci, přátelé, spolky</i>	19
4. <i>Zastavení u obrazů Adolfa Kosárka</i>	23
ČÁST II. – KRAJINA A ČLOVĚK V SOUČASNOSTI	42
1. <i>Krajina a genius loci</i>	42
2. <i>Vztah člověka ke krajině</i>	48
3. <i>Středočeská krajina v současnosti</i>	50
ZÁVĚR	53
<i>Přílohy</i>	54
1. <i>Kosárkovy práce vystavené na výročních výstavách Krasoumné jednoty</i>	55
2. <i>Výstavy obrazů A. Kosárka</i>	57
3. <i>Katalog vybraných obrazů A. Kosárka</i>	61
4. <i>Bibliografie</i>	71
5. <i>Obrazová příloha</i>	72

← Naformátováno: Odrážky a číslování

Úvod - cíl bakalářské práce

Námětem této bakalářské práce je sledování obrazu středočeské krajiny v díle českého malíře Adolfa Kosárka (1830-1859) a jeho porovnání se současnou podobou této krajiny. Z Kosárkova díla jsem zvolila obrazy, ve kterých jsou zobrazena místa z krajiny Kokořínska (1855-58), z okolí Roztok u Prahy (1858), z pražského Prokopského a Dalejského údolí (1857) nebo z polabské krajiny Kolínska (1858)¹, dále pak hrady Bezděz (1859) a Orlík (1857-58), a ale i další blíže neurčená místa středních Čech (1855-58). Sleduji tak Kosárkovu tvorbu od roku 1855, kdy ještě byl studentem pražské Akademie až do roku 1858, kdy studia ukončil (rok poté zemřel). K výběru malíře mne vedlo zjištění, že Adolf Kosárek žil v době svého mládí po nějakou dobu (1848-1850) ve vesnici Dolní Břežany, která se nyní nachází na jižním okraji Prahy v blízkosti Zbraslavi a která je od roku 2002 i mým novým domovem. Chtěla jsem tedy v jeho obrazech poznat starší podobu krajiny, ve které v současné době žiji a dozvědět se něco o umělci, pro kterého byl obraz krajiny prostoupen idealizací českého venkova.

Krajinomalba se v 19. století stává v Čechách samostatným a svébytným žánrem a odrážela jak společenské dění, které s čím dál větší naléhavostí posilovalo vlastenectví a národní aspekty, tak subjektivní dispozice autora a jeho vztah k přírodě a také proměnu estetiky, kde se čím dál více prosazoval romantismus. Splynutí s přírodou², prostota přirozeného života a touha po dokonalé národní kultuře, která by českému národu zajistila důstojné místo v kontextu moderních evropských národů, se stávaly nedosažitelným ideálem. Tomuto ideálu odpovídá i prostředí, krajinný typ, do něž je výjev zasazen. Určují ho základní krajinné komponenty odpovídající tradičním popisům ráje, prvky, které utvářejí líbezná místa (*locus amoenus*). To se od dob Vergilia stalo hojně opisovaným literárním klišé, jehož základní obraz tvoří louka, pramen a háj. Postupně se stávalo připomínkou idylického spočinutí v krajině, protipólem reálné existence. Čechy byly líčeny jak v literatuře, v divadelních hrách nebo v krajinomalbě jako ráj, který ovšem neměl nic společného s reálnou situací. Obliba idylické stylizace české země byla patrně vyvolána

¹Viz mapka č. 1 a č. 2 v *Obrazové příloze* této práce.

²L. Vlčková: *Dokonalí venkované v rajské zemi*, str. 37-38.

faktickým zproblematizováním reálné existence vlasti v teritoriálním smyslu. Možná právě odtud se odvíjí snaha po obecné stylizaci krajinných znaků české vlasti, při níž se uplatňuje jak žánrový rozvrh idyly, tak – na druhou stranu – potřeba ukotvení v reálném čase a prostoru, snaha o konkretizaci místa.

Zároveň jsem se chtěla v této práci zamyslet nad tím, jaký význam má krajina pro nás jako pro současníky, k čemu nás inspiruje. Současnou tvář míst, která Kosárek maloval, jsem zachytila na svých fotografiích, aby bylo možné sledovat změny, ke kterým v krajině došlo.

Vztah k místu je tedy hlavním důvodem k napsání této práce. Kosárkovy obrazy používám jako pramen poznání toho, co může krajina znamenat pro jedince i společnost v určité době a v jejím kontextu. Právě proto je podstatná část této práce věnována Kosárkovu životu a dílu, zasazenému do historického a kulturního rámce jeho doby. Kosárek žil a studoval malířství v době poznamenané romantismem, který vznikl jako reakce na monopol rozumu ve filozofii osvícenství a jehož základními hodnotami byly cit, individualita (individuální prožitek) a duše (zejména psychicky trýzněná).³ Vztah romantiků ke krajině se stal ozvěnou citových rozpoložení a námětem, jímž se dají vyjádřit.⁴ Slovo romantický brzy získalo nový obsah – zatímco ještě v 17. století označovalo strojenost a dobrodružnost rytířských a pastorálních příběhů, koncem 18. století až do poloviny 19. století vyjadřovalo zvláštní charakter místa, krajiny – melancholický vzhled a duševní rozpoložení, které vyvolává. Romantismus se stal i hodnotovým a estetickým postojem, který měl být východiskem z hluboké politické i lidské krize konce 18. a první poloviny 19. století, kdy společnost začala přecházet od feudální k občanské. Vyzdvihuje práva jedince nad potřeby společnosti, kult středověku, zálibu v exotice, podporuje náboženskou víru. Zároveň ale věří v pokrok lidstva a v sílu člověka ovládat svět. Touží nejen po svobodě individuální, ale také po svobodě národa, po naplnění idejí demokracie, směřuje ke zdokonalení lidstva. Krajina se stává pro člověka útočištěm, zdrojem s bohatým vnitřním obsahem, kterému se má člověk, ztracený ve světě lidí naučit naslouchat, chce-li najít sám sebe. Romantismus se uplatnil

³ Viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Romantismus>

⁴ H. Librová: *Láska ke krajině?*, str. 65-67.

ve všech oborech umění – v literatuře, v hudbě i v malířství. V krajinomalbě, na kterou se zde zaměříme, malíři vyjadřovali především melancholii, stesk, návrat k přírodě. Krajina zde hraje roli zrcadla lidských citů, utěšitelky i inspirace. Krajinné jevy v ní ztrácejí svůj konkrétní obsah, děje se odehrávají na neurčitém místě. Romantičtí krajináři se znechuceni odvrátili od akademických neosobních ideálních krajin, ale jejich malby vytvářejí také idealizovanou krajinu a jsou spíše výrazem myšlenky, kterou chtějí tlumočit. Typickými prvky romantické krajinomalby jsou zříceniny, hrady, skály, stromy – které symbolizují staré časy. Z postav pak je často zobrazován poutník, mnich, osamělý jezdec nebo poustevník, jako symbol neklidu a samoty. Záliba v mlhavosti a neurčitosti zase vedla romantiky k zobrazování dálky a cest ubíhajících do dálav.⁵

Romantismus přicházel do Čech z Francie a především z Německa od počátku 19. století nejdříve v oblasti literatury a filozofie, později i v malířství. Roku 1824 byly v Praze vystaveny obrazy předních romantických krajinářů – Caspara Davida Friedricha a Johanna Christiana Clausen-Dahla, které ovlivnily tvorbu českých krajinářů – Augusta Bedřicha Piepenhagen, Josefa Navrátila a rodiny Mánesů (především Antonína, Josefa a Amálie). Kosárek byl českým prostředím ovlivněn, vyšel z lyrického pojetí Piepenhagenova, poučil se barevností Navrátilovy palety⁶ a jistě jej ovlivnily i obrazy Josefa Mánesa, jeho dobrého přítele. V době, kdy Kosárek nastoupil na malířskou Akademii (v roce 1850) se u nás začala prosazovat náladová krajinomalba mnichovské školy⁷ pod vedením Maxe Haushofera. Později, po roce 1856 se Kosárek i jeho umělečtí vrstevníci přikláněli spíše k realismu a komponovaný obraz ideální krajiny byl nahrazen obrazem krajiny konkrétní.

Romantismus ocenil vztah ke krajině a její hodnotu a krásu, kterou objevoval v přírodě. „Nikoliv náhodou je charakteristickým zjevem romantismu postava poutníka. Vyjadřuje význam, který romantismus přikládá putování krajinou a účinku krajiny na člověka.“⁸ Romantický poutník není jen nešťastný melancholik, ale zažívá v přírodě i lásku, radost a příjemné pocity. Stejně pocity zřejmě vyvolávala krajina i v Kosárkovi. Ve svém díle ztvárnil jak

⁵ H. Librová: *Láska ke krajině?*, str. 71-73.

⁶ Viz N. Blažičková-Horová: *Krajina v českém umění 17.-20. století*, str. 45.

⁷ Viz N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek 1830-1859*, str. 8-9.

⁸ H. Librová, *Láska ke krajině?*, str. 73.

horské scenérie Alp, Krkonoš, Šumavy nebo krajinu Vysočiny, tak krajinu v okolí Prahy a středních Čech. Právě krajina v okolí Prahy v Kosárkově díle zaujímá významné místo, především proto, že zde žil a pracoval a byl osloven krásou této krajiny ve středu Čech. Nacházejí se zde památná místa české historie, která se stala předmětem nového zájmu v krajinomalbě ovlivňované silicím obrozeneckým hnutím. V době romantismu se obraz krajiny stává obrazem vlasti, obrazem duše národa i jedince a může zprostředkovávat nejen autorovy osobní, ale i jím sdílené společenské skryté významy. Uplatňuje se zde motiv idyly⁹, který se brzy začal prolínat s motivem českého venkova. Venkov je s přírodou a krajinou trvale spojen, navíc venkované hovoří českým jazykem a jsou nositeli morálních hodnot nezkažených městem. Častým motivem je také selské stavení – chalupa, díky které se krajina stává skutečným domovem, přirozeným pozadím plodného vyrovnaného života a vnitřní spokojenosti. Téma idyly rozvíjel v Čechách především Josef Mánes, který často cestoval po českém venkově a maloval jak krajinu, tak postavy venkovanů v krojích, ale najdeme ji i v díle Adolfa Kosárka.

Romantická venkovská idyla byla spíše vyjádřením nedosažitelného ideálu, do kterého romantici promítali sami sebe. Zapomněli, že krajina není pro rolníka útočištěm, které hledá městský člověk, ale místem každodenní těžké práce a dokonalou samozřejmostí, které není třeba vyznávat lásku.¹⁰

Hledat dnes odpověď na otázku, jaký význam může pro nás mít dílo Adolfa Kosárka, znamená zabývat se nejen vývojem jeho umělecké osobnosti, ale také politickými, společenskými a kulturními souvislostmi, ve kterých se jeho život odvíjel. Hlavní Kosárkovo umělecké téma – krajina – bylo ve své době výrazem idealizace českého venkova a národa. Jaký význam má krajina jako umělecké téma dnes? Nejen pro mne osobně, ale obecně. Může krajina jako téma k zamyšlení být i dnes výrazem utváření vztahu člověka k přírodě, k místu, domovu, vlasti? Je možné v krajině najít ducha místa – *genia loci*? Jak působí krajina na lidské emoce, jak souvisí s jeho potřebou orientace a identifikace? Chci tedy v této práci sledovat a porovnat, jak přistupoval ke krajině Adolf Kosárek, jako člověk své doby a jak působí krajina mého okolí na mne a co pro mne znamená.

⁹ Viz L. Vlčková: *Dokonalí venkované v rajské zemi*, str. 38-39.

¹⁰ H. Librová, *Láska ke krajině?*, str.91.

Středočeská krajina

V 19. století ještě neměl pojem „střední Čechy“ nebo „středočeský kraj“ politicky správní význam jako dnes. Kraje¹¹ byly správními celky stojícími mezi panstvími a zeměmi, které vznikly ve středověku ve druhé polovině 13. století. V 19. století existovalo původně v Čechách 16 krajů, jejichž názvy se odvozovaly od důležitých měst regionu. V roce 1848 pak došlo k zásadním změnám ve správním řízení, panství přestala být nejnižší správní jednotkou, kterou se staly obce a v letech 1850-55 byly Čechy rozděleny na 7 krajů. V letech 1855-68 byla pak politická a soudní správa spojena v okresní úřady a kraje byly zrušeny. Vymezit tedy oblast dnešního středočeského kraje podle starého rozdělení v Kosárkově době je poměrně problematické.

Přesto je však možné se domnívat, že vnímání krajiny už tehdy přesahovalo strukturu správního dělení země a určitý „ústřední“ význam mohla mít krajina v okolí Prahy a v dnešní oblasti středních Čech pro ty, kteří se cítili být v tehdejšímu významu Čechy. Tvořila významový střed českých zemí a proto se mohla stát obrazem „české“ země, tak jako Praha byla hlavním městem. Právě zde se nacházela idylická česká krajina, která se stala symbolem krajiny domova a vlasti a je ztotožňována s podobou původní krajiny slovanských předků, kterou mohli shlédnout z památné hory Říp. Jedná se o rozlehlou kultivovanou nížinu v oblasti mezi Řípem a Vyšehradem, Kunětickou horou a Troskami a několika dalšími místy, spojenými legendami, které určují dějinnou identitu české krajiny – identitu české země.¹²

Rozměr této střední krajiny země byl dán jednak morfologií krajiny a pak způsobem pohybu v ní. Členění krajiny umožňovalo její optické obsáhnutí z převýšených míst, kdy člověk z okraje krajiny nebo jejího středu ji mohl vnímat jako celek. Způsob, jakým se člověk v této krajině ve své době mohl pohybovat se jistě podílí na jejím vnímání. Hranice byly dány přijatelnou fyzickou dosažitelností cíle v krajině v určitém časovém intervalu, podle toho, zda se člověk pohyboval pěšky, na koni, v dostavníku a posléze i vlakem. Uzpůsobení terénu a komunikace v krajině umožňovaly pohyb od středu k cíli nikoli soustředně, ale rozmanitě. Takže krajina není kruh kolem středu, ale tvoří ji síť komunikací a hranice lidských možností vidět a

¹¹ Viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kraj>

¹² L. Vlčková: *Dokonalí venkované v rajské zemi*, str. 38-39.

pohybovat se v čase a potřeba vrátit se zpět. Na způsobu pohybu je závislá jeho rychlost a tedy i vnímání krajiny. Jinak ji vnímá chodec, jinak např. jezdec na koni, tomu se změní nejen rychlost, ale i úhel pohledu na krajinu. Pohybuje-li se po krajině malíř, je pro něj důležitější průběh cesty, více než její cíl. Jeho pohyb je přiměřený představě, kterou v krajině hledá. Navíc s sebou musí nést i nezbytné malířské, kreslířské pomůcky a práce s nimi také ovlivňuje dobu, po kterou musí setrvat na jednom místě. Malíř v krajině vnímá její atmosféru, celkový dojem i přírodní detaily. Zastavuje se, pořizuje náčrtky, postupně sbírá motivy. Pohybuje se i setrvává v krajině v čase, takže se mění úhel dopadajícího světla i jeho intenzita, s tím i barevnost a ostrost tvarů, mohou se měnit i úhly pohledu – tedy perspektiva, s jakou vidí krajinu jako prostor či strukturu složenou z detailů.

V 19. století byla Praha centrem kulturního života českých zemí, mimo jiné byla i sídlem malířské Akademie. Kosárkovy obrazy krajiny, které ve své práci sledují, vznikaly v době jeho studií na Akademii, v její krajinářské speciálce. Kosárkův učitel Max Haushofer učil své žáky pracovat v plenéru. Pořizovali si tam náčrtky, studie, které pak v ateliéru komponovali do definitivních obrazů. Okolí Prahy se tedy stalo nejčastějším námětem jejich děl.

Z Prahy v 19. století bylo k přírodě blíž. Romantičtí umělci byli náruživými chodci a pro svá putování vyhledávali dramatické podmínky a divoké scenérie. Ne všichni však byli samotáři stranící se lidí. Naopak putování po krajině se stalo v 19. století často záležitostí realizovanou v menších či větších společnostech. Výlety pak mívaly charakter módní společenské zábavy s programem, hudbou, tancem a občerstvením.¹³ Oblíbeným cílem v okolí Prahy bylo Prokopské a Dalejské údolí nebo Tiché údolí u Roztok. Cesta vedla krásnou krajinou, takže byl inspirativní i její průběh. Konaly se i vlastenecké poutě, slavnosti a výlety, kde se zpívaly české písně a oslavovala památná místa české historie. Utvářelo se tím nejen národní cítění a soudržnost, ale i obecnější smysl pro krásu a hodnotu krajiny a přírody. Do vzdálenějších míst v okolí Prahy se dalo cestovat dostavníkem, povozem nebo vlakem. Je tedy možné říci, že tyto možnosti dopravy a další praktické

¹³ Viz H. Librová, *Láska ke krajině?*, str.74.

aspekty spoluurčovaly výběr míst, motivů a tedy i obraz a s ním spojený pojem „česká krajina“, „krajina domova“, „obraz vlasti“ apod.

Umělci v Kosárkově době, ve čtyřicátých a padesátých letech 19. století, poznávají tedy krajinu vlastní zkušeností, kterou pak přenáší na plátno. Nejde jen o to najít zajímavé krajinné panorama či motiv a ztvárnit jej podle skutečnosti, ale i o to zachytit náladu okamžiku a harmonicky dotvořit celek.

Středočeská krajina je inspirovala a stala se archetypem české krajiny. Chápání krajiny jako symbolu vlasti se pak stalo významnou součástí české kultury 19. a 20. století.

I z dnešního pohledu je krajina v okolí Prahy a ve středních Čechách výjimečná především svou rozmanitostí. Přírodovědnou osu dnešního Středočeského kraje¹⁴ tvoří Český kras, Brdy, Křivoklátsko a další stovky rozestých přírodních rezervací, kde nalezneme většinu přírodních hodnot středoevropského prostoru, ale obvykle jen v „malém“ vydání.¹⁵ Nacházejí se zde také významné vodní toky – Vltava, Labe, Sázava, Berounka a Jizera, které vytvářejí skalnatá i rovinatá údolí určující charakter krajiny středních Čech. V zásadě můžeme rozlišit ve středních Čechách tři krajinné typy¹⁶ – bezlesou krajinu pokrytou poli, která se táhne od severního až západního okraje Prahy směrem ke Slanému a pod Říp, po obou stranách dolní Vltavy až na Mělnicko, dolním Pojizeřím a pak po obou březích Labe, zejména však na jih od řeky až na Kolínsko a k Čáslavi, dále zvlněnou pahorkatinu s menšími lesy, poli, pastvinami a obcemi po obou stranách Sázavy, střední Vltavy a místy i na Berounce a krajinu lesnatou a skalnatou, která se blíží nejvíce původní přírodě a najdeme ji v kaňonech Vltavy a Berounky, na území Křivoklátska, Českého krasu a Brd.

Hranice středních Čech tvoří na jihu zvlněná pahorkatina u Milína, na severu hora Říp, na západě lesnatý Džbán a na východě Železné hory a Vysočina.¹⁷

Středočeská krajina je v podstatě stavba z různých hornin, která se utvářela v průběhu věků činností vody, větru, mrazu i vnitřních sil Země. Můžeme si ji

¹⁴ Přesné vymezení současného Středočeského kraje: viz Mapka č. 3 v *Obrazové příloze* této práce.

¹⁵ V. Ložek, V. Cílek, J. Kubíková a kolektiv: *Střední Čechy – Příroda, člověk, krajina, kap. Krajina pro znalce.*

¹⁶ V. Ložek, V. Cílek, J. Kubíková a kolektiv: *Střední Čechy – Příroda, člověk, krajina, kap. Vývoj krajinných typů.*

¹⁷ Viz Mapka č.3 v *Obrazové příloze* této práce.

rozdělit na tři patra¹⁸ – nejnižší tvoří Polabská nížina, z níž do vyššího patra okolních plošin vedou stupně říčních teras, šterkopískových naplavenin Labe i přítoků z dob, kdy jejich údolí nebyla ještě tak zahloubena jako dnes. Na jihu tvoří nejnižší patro údolí řek Vltavy a Sázavy, na ně ve středním patře navazuje Středočeská pahorkatina a nejvyšší patro tvoří vrcholky Brd, České Sibiře a Hřebenů. Všechna tato patra se vyznačují určitým krajinným koloritem, od luhů a písčitých borů i starých ramen v Polabí přes suché úrodné plošiny pokryté rozlehlými lány polí a pestrou mozaikou menších lesů, polí, luk a dědin ve vyšších pahorkatinách, až po horské lesy Brd. Méně nápadné, nicméně však významné, jsou rozdíly ve vývoji půd a ovšem i v podnebí, což mělo od pravěku vliv na stav osídlení. Na vzhledu středočeské krajiny se podílela významně i lidská činnost – už od příchodu prvních zemědělců před sedmi tisíciletími člověk měnil původní lesy a stepi na pole a pastviny, zakládal osady a těžil dřevo. Zejména ve středním patře se krajina změnila na kulturní zemědělskou, zatímco třeba vysoké Brdy zůstaly neosídlené dodnes. Středočeská krajina svým rozmanitým reliéfem, přírodními krásami i svým dostupným umístěním inspirovala řadu umělců. Jedním z nich byl v 19. století i krajinář Adolf Kosárek.

¹⁸ V. Cílek, P. Mudra, V. Ložek a kol.: *Vstoupit do krajiny, kap. Harmonická krajina, Tři patra krajiny.*

Část I. – Adolf Kosárek

1. Mládí Adolfa Kosárka

Rodina Adolfa Kosárka byla spjata s krajinou Vysočiny.¹⁹ V 19. století to byl kraj chudý, ale krásný. Rod Kosárků (Kozárků) je možné vysledovat na Vysočině už od konce 17. století, kdy se v Dačicích usadil malířův prapraděd, Šebestján Kozárek,²⁰ byl to pekařský mistr a působil v Dačicích, kde zakoupil dům č. 46-47 na horním, dnes Havlíčkově náměstí a získal měšťanské právo. Pekařem byl i jeho syn Václav a později i Adolfův dědeček, Ludvík Kozárek. Ten se oženil s Evou Částkovou z Moravských Budějovic a měli spolu devět dětí, z nichž však zůstaly na živu jen čtyři (Marie, Cyril, Antonín a Jana), pět jich zemřelo v útlém věku.²¹ Mladší syn Antonín, otec Adolfa Kosárka, narozený v roce 1785, se stal hospodářským úředníkem. „Sestra Antonína, malířova teta, se provdala do staré malířské rodiny dačických Altmanů, kteří téměř po dvě století zdobili oltářními obrazy kostely a kláštery v okolí. Malovali také orloje nebo panské a městské znaky. Poslední malíř z tohoto rodu, Antonín Altman, žil ještě na začátku devatenáctého století. Jeden z těchto příbuzných Altmannů byl knězem a působil ve Slavicích u Třebíče, kde shodou okolností pracoval na místním panství Adolfův otec. Snad měl Adolf z dětství nějakou vzpomínku s tím spojenou, jistě se v rodině o těch malířích hovořilo.“²² To mohlo ovlivnit jeho zájem o malířství.

Antonín pracoval od roku 1823 jako důchodní v Herálci, na panství hrabat Trauttmansdorffů, kde se 6. ledna roku 1830 narodil jeho nejmladší syn Adolf. Jeho matkou byla Jana Klepschová, z Mikulovic u Znojma. Adolf měl ještě starší sourozence Emilii a Aloise. Bratr Alois se stal také hospodářským úředníkem, jako otec, pracoval v Hradci Králové, později v Bukovině, v osmdesátých letech žil na odpočinku v Brně.²³

Když byly Adolfovi tři roky rodina se odstěhovala do Chlumku u Vlkanče, na panství Golcův Jeníkov, kde se otec stal správcem poplužního dvora. Ve

¹⁹ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.12.

²⁰ L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 8 uvádí:“Rodové jméno Kozárek se změnilo v německém pravopise na Kosarek, Kossarek, ale i Kossareckh.“

²¹ L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 10.

²² L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 12.

²³ L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 13.

Vlkanči chodil Adolf do vesnické školy. V deseti letech (od roku 1840) navštěvoval hlavní městskou školu v Kutné Hoře, která v té době sídlila na Hrádku, v bývalém jezuitském gymnáziu. Podle Paměti Josefa Václava Friče²⁴ byla tato škola vedena ve vlasteneckém duchu a své žáky naučila, což bylo na počátku čtyřicátých let velmi vzácné, i správné češtině. Kosárek byl od dětství vnímavý a přemýšlivý a proto mu učení nedělalo potíže, horší známky měl pouze z němčiny.²⁵ Ve čtrnácti letech otec pro Adolfa zvolil úřednickou dráhu a domluvil mu hospodářskou praxi u jeho kmotra Antonína Schuberta, který se stal vrchním úředníkem na arcibiskupském statku v Dobřejovicích. Tak se Adolf dostal do blízkosti Prahy. Na dobřejovickém statku měl Adolf za úkol mimo jiné dohlížet na lesní a polní dělníky, takže trávil spoustu času venku a právě tehdy začal výtvarně zpracovávat své dojmy a bedlivé pozorování přírody. Jak líčí spisovatel Rudolf Müller v Kosárkově životopise „mladý úředník za své první ekonomické praxe v Dobřejovicích rád upozorňoval lesní a polní dělníky na rozličné útvary mračen, na krásnou proměnu osvětlení, na fyziognomické znaky listnatých a jehličnatých stromů – ale to, co vysvětloval, také sám pro sebe přenášel na papír“.²⁶ Seznámil se zde s kaplanem Bötcherem ze sousední vsi Česlice (dnes Čestlice), který také rád maloval a zasvětil Kosárka do užívání barev. Kosárek zde ve volném čase zaznamenával pohledy na krajinu, stromy, zdejší lesy a pastviny a své kresby koloroval. V této zálibě pokračoval i po třech letech, kdy přešel 1. srpna 1847 jako písař důchodového úřadu do Rožmitálu a o rok později v roce 1848 přešel ve stejné hodnosti na správu arcibiskupského statku v Dolních Břežanech. „Během dne se nemohl vzdálit od psacího stolu, ale mimo úřední hodiny mohl potom zahlédnout tohoto tichého, do sebe obráceného úředníka mezi křovinami či na polní mezi snad jedině hajný nebo obecní pastýř. To se však teprve tehdy ozřejmilo, když ředitel arcibiskupské kanceláře Pollach našel při jedné revizi na stole mladého písaře pod akty ukryté množství kreseb a barevných skic krajinných pohledů, mezi nimiž okamžitě rozpoznal dobře známá místa zdejších lesů a pastvin.“²⁷

²⁴ Josef Václav Frič (1829 – 1890) – český vlastenec, básník, publicista.

²⁵ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.12 (J.V.Frič – Paměti I., str. 161).

²⁶ R. Müller: *Kosárek Adolf*, sv. 16.

²⁷ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.14.

V létě roku 1850 po smrti arcibiskupa von Schrenka se stal novým arcibiskupem a tedy Kosárkovým zaměstnavatelem, kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg, který měl pověst příznivce a milovníka umění.²⁸ Adolf se odvážil požádat jej o finanční podporu ke studiu malířství na pražské Akademii. Ve své žádosti ze dne 29. září 1850 píše „Chudí a utiskovaní Tě toužebně očekávají a umění Tě nazvalo vykupitelem. Také já jsem doufal a nyní Tě snažně prosím, ó pane, buď mým otcem a neodvracej se! Už v nejútlejším dětství klíčilo ve mně sémě, zapustilo hluboké kořeny a nyní roste v strom a chce nésti plody. Je to sémě umění, v němž jedině nalézám smysl života a pro něž bych jej i obětoval. Kníže a pane, jak málo potřebuji, abych vzdělal svou fantazii a přece i to mi chybí, buď tak milostiv a pomoz mi, abych studiem došel cíle.“²⁹ Podle Müllera kardinál Schwarzenberg po svém příjezdu do Břežan Kosárka přijal a vyslechl jeho přání, že by se chtěl stát malířem a vlídně jej vybídl, aby se nachystal na cestu do Prahy.³⁰ Kosárkovu žádost doplnil ještě přípisem ředitel Pollach ze dne 22. října 1850 „Žadatel je už delší čas takovým způsobem zaujat pro malířství, že není schopen na nic jiného myslit, ani nic jiného dělat. Stylizace jeho žádosti dostatečně ukazuje, že při této exaltaci se nedá od něho očekávat téměř žádná zodpovědná působivost v ekonomii. Jestliže mu chce Vaše Eminence vysokomyslně udělit podporu k návštěvě Akademie, dovoluji si co nejponíženěji, aniž bych chtěl předbíhat událostem, Vaší Eminenci navrhnout, aby poskytla žadateli podporu 120 zlatých jen na jeden rok s podotknutím, že jen tehdy ho bude nadále podporovat, budou-li jeho schopnosti k umění od představeného Akademie bezpečně rozpoznány a žadatel prokáže zvláštní píli a talent.“³¹ Arcibiskup Kosárkově žádosti vyhověl, ten v listopadu roku 1850 nastoupil ke studiu. Arcibiskup ho finančně podporoval až do roku 1853. Kosárek po absolvování elementární třídy (přípravky) přešel do krajinářské školy Maxe Haushofera, kde studoval až do roku 1858.

²⁸ L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 14.

²⁹ L. Halasová-V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 14.

³⁰ R. Müller: *Kosárek Adolf*, sv. 16.

³¹ Viz kopie *Žádosti* v *Obrazové příloze* této práce.

2. Malířské studium Adolfa Kosárka - Haushoferova škola na pražské Akademii

Krajinářská škola pražské Akademie, do níž se Kosárek přihlásil, se na počátku padesátých let slibně rozvíjela.³² Vedl ji Maximilian Joseph Haushofer (1811-1866), který přišel do Prahy v roce 1844 z Mnichova na pozvání svého švagra Christiana Rubena, tehdejšího ředitele pražské Akademie. Byl v té době už v Evropě známým umělcem,³³ a od r. 1841 vystavoval i v Praze.³⁴

Max Haushofer pocházel z rodiny učitele³⁵ na dvoře bavorského krále Maximiliana I. Josepha. Vystudoval práva, ale postupně se více věnoval malířství. Roku 1830 se krátce učil malovat u Josepha Antona Sedlmayra, v r. 1832 u krajináře Carla Friedricha Heinzmanna a především podle samotné přírody. Roku 1833 debutoval na výstavě Mnichovského kunstvereinu. Rodné Bavorsko a jeho jezera jej výrazně inspirovalo při jeho tvorbě. Často pobýval v malířské kolonii na ostrově Frauen-Insel u Chiemsee, kterou spolu s přáteli v roce 1828 založil. Našli zde spolu s Rubenem manželky a stali se švagry. Jezero Chiemsee Haushofera fascinovalo a zachycoval jej v různých denních dobách. Vracel se k němu každoročně a v době prázdnin s sebou vozil i své žáky. Kromě Německa procestoval také Itálii a Rakousko. Nejprve maloval podle ideální kompozice Carla Rottmanna, a ještě i podle Caspara Davida Friedricha, ale později ji nahradil přímým pohledem do přírody.

Max Haushofer byl v Praze uznávaným učitelem a za jeho jednadvacetiletého působení na pražské Akademii dosáhl krajinářský romantismus v Čechách svého vrcholu. „Haushofer nebyl veliký umělec, jistě však dobrý učitel. Lze

³² E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str. 22.

³³ Mezi jeho díla patří: *Ideální krajina* (v praž. Rudolfínu); *Královské jezero* (Neue Pinakothek, Mnichov); *Partie na Wartsteině v Ramsavě* (Rudolfínium); *Údolí Klöny u Glarusu* (t.); *Ostrov Frauenchiemsee při měsíci* (t.); *Jezero Weissenské blíže Lermoosu* (t.), *Sváteční jítro na Chiemském jezeře* (1838); *Rybáři* (1842); *Rýnská krajina* (1843). V Praze vystavoval obrazy: *Mnich v zahradě klášterní* (1841); *Gmündské jezero* (1843); *Plešné jezero na Šumavě* (1848); *Podzimní večer* (1851); *Partie u Sorrenta* (1854); *Západ slunce* (t. r.); *Pohled na Prahu* (1855); *Vierwaldstättské jezero* (1858) a j. Viz. *Illustr. Zeitung*, Lipsko, 1856; Gal. denkwürd. Persönlichkeiten, Tab. XXXIX; F. Jiřík, *Ze zapomenutých kapitol našeho umění*, Květy, 1895, II., str. 691.

³⁴ Haushofer poprvé v Praze vystavoval v roce 1841 dva obrazy. Viz: *Katalog der Kunstausstellung der Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag*, 1841, č. 280: *Ansicht von einem Klostergarten*, č. 284: *Der Mittag am Chiemsee*.

³⁵ Viz N. Blážíčková-Horová: *České malířství 19. století*, str. 111, 116.

tak soudit z vyrovnané úrovně jeho školy, kde všichni dovedli vyzdvihovat záběrem motiv zasazený do spojitosti s okolím, zvýšit zajímavost scénérie protiklady i virtuózním podáním oblak vyrovnaných s podkladem země, živě traktovaným hlavně v popředí. Celkem všichni zvládli rozvrh i povrch obrazů a vnější okolnosti svých témat. Přispívali tak k poznání a uvědomění rázu a významu domoviny.³⁶

Haushofer v Čechách vyučoval své žáky, mezi které patřil i Kosárek, malířský styl romantické německé náladové krajinomalby, která u nás ovlivňovala vývoj umění od počátku 19. století. Německý romantismus byl jímavý a pochmurnější, preferoval téma krajiny na rozdíl od romantismu francouzského, který se zajímal spíše o figuru a byl dynamičtější a exaltovanější. Pronikal do Čech z Mnichova a Düsseldorfu už od dvacátých let 19. století. „Krajinářská malba mnichovské a düseldorfské školy znamenala pro střední Evropu přechodný, ale vývojově důležitý stupeň mezi pozdním romantismem a odvážnějším a cílevědomějším realismem, jaký vyznávali ve Francii mistři barbizonští, jejichž dílo tu zůstávalo neznámé. Krajiny německých malířů z Mnichova a Düsseldorfu, které se objevovaly na pražských výstavách pravidelně a v hojném počtu, mladým krajinářům názorně ukazovaly, jakého účinku dosáhne malba, jestliže vylicí přesvědčivě povětrnostní podmínky ročního období a nálady ranního svítání, večerních červánků, měsíčních nocí nebo bouřky. V tvorbě nejlepších umělců této školy sílil však pozoruhodně podíl realismu v pravdivém podání přírodního terénu i rostlinstva, ve vystižení přirozeného vzhledu určitého kraje.“³⁷

19. století bylo věkem velkých národnostních změn v Evropě.³⁸ Německo bylo jednou ze zemí, která se pod vlivem této hybné síly nasměřovala ke sjednocení rozdrobených knížectví v jeden stát, k cíli, kterého bylo dosaženo v roce 1870. Jakékoli národní vědomí, které Němci měli, bylo založeno v této době výhradně na jejich kulturní síle. Ve výtvarném umění, stejně jako v literatuře, byl dáván důraz na ‘německost’, na touhu odkrýt kulturní kořeny, které se zdály být zakryty tolika cizími vlivy. V krajinomalbě se umělci soustředili na malbu přírodních scénérií z domova raději než na idealizované

³⁶ L. Halasová, V.V. Štech : *Adolf Kosárek*, 1959, str. 49.

³⁷ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.22-23.

³⁸ W. Vaughan: *German Romantic Painting*, str. 3.

italské krajiny. Mnichovská krajinomalba³⁹ byla ovlivněna průzračností a jasností místního klimatu náhorní plošiny a úzkými kontakty Bavorska a klasického světa Itálie a Řecka. Mezi její hlavní představitele patřil Carl Rottmann (1797 – 1850), který maloval pohledy na zdejší krajinu, ale proslul především sérií fresek italské krajiny pro Hofgartenské arkády v Mnichově a cyklem 23 klasických krajin z Řecka, ve kterých užíval výrazných a naléhavých barev. Výraznými osobnostmi z mnichovské školy byli také jeho bratr Leopold, Eduard Schleich (1812-1874) nebo Christian Morgenstern (1805-1867). Düsseldorfskou krajinomalbu zase ovlivnila blízkost Holandska, která podnítila mimořádně silné oživení zájmu o holandský styl na tamější Akademii, zřetelně v pohledech z venkovské nížinné krajiny severního Německa v dílech Andrese Achenbacha nebo Johanna Wilhelma Schirmera. Tito malíři vystavovali pravidelně v Praze ve čtyřicátých a padesátých letech 19. století na výročních výstavách Krasoumné jednoty. „Od počátku padesátých let viděl však Kosárek na pražských výstavách také díla mladších malířů düsseldorfské školy, Johanna Georga Valentina Ruthse a Oswalda Achenbacha a všichni malíři, kteří zde v té době vystavovali, působili na jeho umělecký růst. V padesátých letech nebylo ve střední Evropě výraznější osobnosti tohoto krajinářského okruhu, aby nepředvedla své dílo v Praze, která představovala kolem roku 1850 uměleckou provincii Mnichova a Düsseldorfu.“⁴⁰ Němečtí romantičtí malíři měli na Kosárka nezanedbatelný vliv a styl německé romantické náladové krajinomalby určoval jeho krajinářskou tvorbu až do roku 1856. Ovlivnili jej ale také čeští malíři Piepenhagen, Navrátil a rodina Mánesů, z jejichž stylu se poučil a inspirovali ho k výběru domácích témat české krajiny. Zvláště jej ovlivnil Josef Mánes (1820-1871), který byl jeho dobrým přítelem a také všestranným umělcem. Byl největší osobností z celé rodiny Mánesů.⁴¹ Zabýval se historickými náměty, portréty, scénami z každodenního života i krajinomalbou. V jeho obrazech dostává česká krajina rozměr chránícího vlídného domova, dokonale se zde prolínají národní ideje s uměleckými prostředky krajinomalby. Čechy jsou líčeny v jeho díle jako líbezná, mírně zvlněná úrodná krajina měkkých

³⁹ W. Vaughan: *German Romantic Painting*, str. 147.

⁴⁰ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str. 23.

⁴¹ Viz N. Blažičková-Horová: *Umění 19. století*, str.26.

kontur s modravými kopci v dáli, idylou kapličky nebo božích muk.⁴² Rozvíjel zejména téma idylického českého venkova, který byl vyjádřením národního citění a touhy po reálné existenci vlasti. Josef Mánes byl také pověstným náruživým chodcem po českých a moravských vesnicích, lesích, polích, lukách, hradech a zámcích. Stejně rád cestoval i Kosárek, kterého k tomu přivedl už jeho profesor Haushofer, který vodil své žáky malovat do plenéru a podnikal s nimi cesty jak do Bavorska k Chiemsee, tak na Šumavu k Plešnému jezeru a na další zajímavá místa v Čechách. Jeho zásluhou bylo zavedení povinného předmětu *Malování podle přírody* od roku 1854. Haushofer si v krajině vypracoval studii, kde zachytil vnější obrysy tvarů a tu pak v ateliéru přenesl na plátno se všemi detaily. Používal barevnou škálu převzatou ještě od Caspara Davida Friedricha – od hnědavých tónů, k zelené a fialové. Jeho žáci se naučili tímto způsobem zachytit a ocenit českou krajinu a hledat zde své náměty. „Haushofer přinesl do Prahy romantismus zakládající se na výlučnosti, vyhledával pohled na krajinu nápadného přírodního uspořádání. Vysokohorské kraje se stále zasněženými vrcholy, osamělé salaše na svazích, padající a tříštící se vodopády či hluboké, do dálky se rozlévající tiché vodní hladiny jezer maloval s velkou vášní.“⁴³ Mezi jeho obrazy patří např. *Ráno na Chiemsee* (1853) nebo *Weissensee u Lermonsu v Tyrolsku* (1863). Obrazy jeho žáků zpočátku napodobovaly jeho náměty, jak co se týká barevnosti, tak kompozice. Oblíbeným tématem byla lesní a skalnatá krajina v bouři, s blesky a vichřicí, která vyjadřovala romantickou a vzrušenou náladu obrazu. Na obrazech také často figuruje osamělý poutník, který symbolizoval romantickou touhu po návratu k přírodě, který měl podle Rousseaua lidem jako jediný poskytnout pocitu štěstí a přispět k obrodě společnosti.

„Jeho pedagogické působení mělo však i některé stinné stránky. Průměrně nadaní žáci často opakovali zcela šablonovitě scénérii alpských jezer s horskými velikány, kterou maloval jejich učitel nejraději. Jednotvárná malba rozměrných, reprezentativních, uspořádaných krajin se setkala u mladých malířů před polovinou padesátých let s ostrou kritikou.“⁴⁴

⁴² Viz H.Librová: *Láska ke krajině?*, str. 108.

⁴³ N. Blažicková-Horová: *České malířství 19. století*, str. 111.

⁴⁴ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.22.

Haushoferovou krajinářskou školou prošla řada žáků, kteří pravidelně vystavovali svá díla na výročních výstavách Krasoumné jednoty. Kromě Adolfa Kosárka, který byl zřejmě nejvýraznějším talentem této krajinářské školy a české krajinomalby 19. století vůbec⁴⁵, vynikli i další žáci. Patřil mezi ně Kosárkův spolužák Bedřich Havránek (1821-1899), Kosárkův přítel a vlastenec Alois Bubák (1824-1870), Hugo Ullik (1838-1881), Leopold Stephan, Alois Kirmig, Antonín Waldhauser nebo Václav Kroupa, který se s Kosárkem často stýkal, v roce 1854 z Akademie vystoupil a osamostatnil se ve společném ateliéru s Gustavem Poppem.⁴⁶ Zmíníme ještě dva nadané malíře a Kosárkovy spolužáky z nejmladší generace - Julia Mařáka (1832-1899) a Wilhelma Riedela (1832-1876).

Postupně, jak žáci získávali malířské zkušenosti, byl romantismus už spíše jen výchozí náladou obrazu a ustupoval realismu. „Romantický obdiv krajinářů, podobně jako jejich literárních kolegů, připomínal zprvu jednotlivé památky rodné země, ale brzy zpodoboval a oslavoval českou krajinu v jejích regionálních rysech.“⁴⁷ Náměty rozbouřené divoké přírody a pohledy na jezera vystřídal pohled na krajinu, kterou můžeme vidět každodenně kolem nás. Charakteristická náladová krajinomalba však zůstala – tiché zimní večery, vyprahlá letní krajina nebo melancholické noční pohledy ozářené svitem měsíce.

Max Haushofer zůstal na Akademii až do r. 1866, kdy těžce onemocněl a několik měsíců před smrtí se vrátil do rodného Bavorska, kde zemřel. Po jeho smrti zájem o krajinomalbu v Čechách opadl a krajinářská škola zůstala na jednadvacet let uzavřena, tedy na stejnou dobu, po kterou ji Haushofer úspěšně vedl. Na jeho pedagogickou práci navázal až v r. 1887 Julius Mařák, jeden z jeho nejmladších žáků.

⁴⁵ Podle Haushoferovy zachované klasifikace: „Kosárek je velký talent, plný vynalézavosti a velké pile.“, *Světlozor XVIII/1884*, str. 448; P. Toman: *Adolf Kosárek. Jeho život a dílo*, str.6.

⁴⁶ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.24.

⁴⁷ N. Blažičková-Horová: *České malířství 19. století*, str. 112.

3. Život v Kosárkově době (1830-1859) – historie, české národní hnutí, kultura, umělci, současníci, přátelé, spolky

V poměrně krátké době Kosárkova života se vystřídali u moci tři habsburští panovníci - František II (1792-1835), Ferdinand I.(1835-1848) a František Josef I. (1848-1916). České země byly součástí Habsburské říše, kde Češi tvořili etnickou skupinu v rámci mnohonárodnostní monarchie, neměli vlastní stát. Museli ve svém národním hnutí nejdříve prosazovat kulturně – jazykové cíle, vzbudit zájem o českou minulost, aby specifikovali pojem co je „české“ a „národní“ To byla první fáze⁴⁸, která předcházela od sedmdesátých let 18. století. Ve druhé fázi národního hnutí od roku 1848 do 60. let 19. století, tedy přibližně v době, kdy žil Adolf Kosárek v Praze, kam přišel na podzim roku 1850 a setrval až do své smrti v roce 1859, se s myšlenkou národního hnutí ztotožňovaly širší společenské vrstvy obyvatelstva. V revoluci roku 1848 a v májovém povstání roku 1849⁴⁹ Češi se zbraněmi v ruce prosazovali své politické požadavky a postavili se na odpor habsburské monarchii. Skupina vlastenců kolem Františka Palackého v roce 1848 poprvé předstoupila před rakouskou a evropskou veřejnost s právním zdůvodněním svébytné existence českého národa. Čeští zemští vlastenci se snažili získat pro myšlenku příslušnosti k národu širší vrstvy a zajistit kulturní, případně i politickou a sociální rovnoprávnost obyvatel země – budovat občanskou společnost. Potlačení povstání a vyhlášení výjimečného stavu, který trval až do roku 1853, značně omezily činnost českého národního hnutí. Řada vlastenců byla pozatýkána (např. J.V. Frič) nebo donucena k exilu (K. Havlíček Borovský). Padesátá léta, tzv. Bachovský absolutismus, se stala dobou nejtěžšího útlaku českého veřejného života.

Mnoho umělců jako Božena Němcová, Josef Mánes nebo Karel Purkyně žilo v tíživých sociálních podmínkách, což je přibližovalo životu prostého lidu a ve svých dílech často zachycovaly výjevy z pražských ulic i z české vesnice. I v těchto nepříznivých podmínkách vyšla významná díla české literatury – roku 1853 *Kytice* K. J. Erbena a roku 1854 *Babička* Boženy Němcové. Česká kultura byla poznamenána i smrtí Kollára a Čelakovského v roce 1852 a Tyla

⁴⁸ Fáze národního hnutí zpracovány podle M. Hrocha, *Na prahu národní existence*, str. 9.

⁴⁹ Viz J. Kořalka: *Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815-1914*, str. 94.

a Havlíčka v roce 1856. Mladá česká literární generace (Josef Václav Frič, Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Adolf Heyduk, Rudolf Mayer, ad.) se v podmínkách absolutismu přihlásila nejen k demokratické kulturní orientaci, ale i k dílu zakladatele moderní české poezie Karla Hynka Máchy.⁵⁰ Odkaz Máchy se výrazně projevil i v české romantické krajinomalbě, kde se objevují zříceniny, poutníci nebo poustevníci. Malíři se vydávají na cesty do hlubokých údolí, do hor, do temných lesů i ke zříceninám hradů a zachycují náladu okamžiku jako svítání, západy slunce, měsíční svit, podzimní nebo letní dny. Ve svých obrazech oslavují svou vlast, zkoumají českou krajinu a z ní pak vytvářejí obecnější typy. Idealizují český venkov, který symbolizuje domov a vlast utvářejícího se českého národa. Idyla obrazu české krajiny byla tedy značně ovlivněna vlasteneckou ideologií a stala se vytouženým rájem, jak o něm píše J. K. Tyl v roce 1834 ve *Fidlovačce* v písni *Kde domov můj*, která se později stala českou hymnou. Dochází i k oslavování vlastenecko-nacionálních reálií – např. Říp, Blaník, Vyšehrad, Vltava, což se projevovalo i v české krajinomalbě, která se stala symbolem národní kultury a utiskovaného českého lidu. Tento proces sakralizace českých památných míst byl pak plně využit až při výzdobě Národního divadla.⁵¹

Česká krajinomalba se stala i inspirací hudby, např. *Mé vlasti* Bedřicha Smetany. Na pražských výstavách se začínají prosazovat mladí krajináři z Haushoferovy školy, mezi které patřil i Kosárek, který vystavil svůj první obraz v roce 1853.

Kosárek stál podle L. Halasové spíše stranou národního hnutí, nesouvisel s buditelským proudem a neúčastnil se formulace představy vlasti. Vycházela zde z působení Kosárkovy rodiny, která žila ve sféře vzdálené národnímu úsilí, způsobem vrchnostenských úředníků, kteří se považovali za příslušníky vyšší vrstvy a nedbali o lid, mezi kterým žili.⁵² Plně se věnoval krajinomalbě, žil výtvarnými problémy a přes nepříznivou dobu patřila jeho léta na Akademii patrně k nešťastnějším a k neúspěšnějším v jeho životě. Pracoval, rozvíjel všestranně své schopnosti, setkával se s uznáním spolužáků, učitele i kritiky a celkem i prodával za slušné ceny. Mezi jeho mecenáše patřil kardinál

⁵⁰ J. Marek: *České a československé dějiny*, díl II., str. 22-23.

⁵¹ Viz L. Vlčková: *Dokonalí venkované v rajske zemi*, str. 38.

⁵² Viz L. Halasová, V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 51.

Schwarzenberg, který vlastnil čtyři jeho obrazy, Krasoumná jednota kupovala jeho obrazy pro slosování, po jednom z jeho obrazů zakoupili dokonce i císař Ferdinand a arcivévoda Jan. Získané finance pak využil na zahraniční studijní cesty, na Rujanu, do Solné komory a k Chiemsee, ale hlavním těžištěm jeho práce zůstal nadále domov a česká krajina. K domovu měl vřelý vztah a krásy české krajiny jej přitahovaly více než cizí kraje, o čemž svědčí jeho dílo.⁵³ K okruhu jeho nejbližších přátel patřil Viktor Barvitius, Alois Bubák, Josef Mánes a Eduard Herold. Rád také navštěvoval Lorenzovu kavárnu v Praze, která byla nejprve v domě U černé růže Na příkopě a později U modrého hroznu v Havířské ulici a kde se scházela tehdejší umělecká společnost, později nazvaná Spolek svatého Lukáše. Chodili sem nejen malíři, ale i architekti, sochaři a jejich přátelé (např. Pinkas, Purkyně, Josef a Quido Mánesové, Barvitius, Maixner, Havránek, Poppe, Kroupa, Bělský, Ullmann nebo Kollár).⁵⁴ Je možné, že jej názory jeho přátel mohly ovlivnit v pohledu na národní uvědomění, ale výrazněji se v národním hnutí neangažoval. Obohatil ale svým dílem národní poklad básnických zážitků z domácí přírody, ono bohatství, z něhož se živilo české vlastenectví snad ještě více než ze slávy dějinné a z něhož i dnes ještě žije.⁵⁵ Stejně tak E. Reitharová uvádí, že se Kosárek nepoddal v žádném smyslu působení své rodiny. Jeho představa vlasti podle ní pouze „nesouhlasí s obrozeneckou představou vlasti jako zemského ráje, která byla nahrazována ve druhé polovině 19. století představami méně romantickými.“⁵⁶

V roce 1855 se Kosárek přestěhoval do domu U černého beránka ve Valdštejnské ulici, kde se seznámil s dcerou své bytné, Františkou Pokornou, se kterou se 27. září 1858 oženil. Svědkem mu byl Alois Bubák. 2. listopadu téhož roku se mu narodila dcera Františka a jejím kmotrem se stal Eduard Herold, což dokládá, že šlo skutečně o blízké přátele. Zajímavostí také je, že Kosárkova manželka vyrůstala jako dítě s Janem Nerudou – jejich rodiny bydlely v domech naproti sobě v Ostruhové ulici v Praze. „Snad zvlášť vřelý

⁵³ Viz L. Halasová, V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 6 a 51.

⁵⁴ Viz N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 38.

⁵⁵ V. Volavka: *České malířství a sochařství 19. století*, str. 132.

⁵⁶ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.81.

tón, kterým promlouvá vždy o Kosárkovi Neruda, byl trochu vyvolán i touto vzdálenou vzpomínkou z dětství.⁵⁷

Jeho nejbližší přítel, Viktor Barvitijs, zachytil ve svých kresbách také Kosárkovu podobu, která zachycuje jeho jemné rysy.⁵⁸ Kosárek se také přátelil s Josefem Mánesem, který jej inspiroval náměty českého venkova a dokonce zachytil Kosárkovu budoucí manželku ve známém komorním obraze *Švadlenka (1858-1859)*, který neobyčejně citlivě zachycuje dojemný příběh mladé dívky (údajně Františky Pokorné - nevěsty nevléčitelně nemocného Kosárka), skloněné v pláči nad rozešitými svatebními šaty.⁵⁹

Současníci líčili Kosárka jako tichého a skromného člověka, který byl mezi svými přáteli oblíben.⁶⁰

Finanční tíseň na Kosárka doléhala zvláště koncem jeho života v letech 1858-59. Politický útlak a hospodářská krize oslabily společenskou vrstvu, která svými objednávkami podporovala činnost umělců, doplatili na to jak Adolf Kosárek, tak Josef Mánes, Karel Purkyně nebo Alois Bubák, kteří si svým malováním neměli možnost vydělat ani na nejjednodušší slušné živobytí. Pracovní vysílení, s kterým se Kosárek snažil čelit neutěšeným majetkovým poměrům, a nápor starostí o budoucnost zeslabily jeho organismus a počátkem roku 1858 onemocněl tuberkulózou, na kterou o rok později zemřel.

⁵⁷ L. Halasová, V.V.Štech: *Adolf Kosárek*, str. 17.

⁵⁸ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr.č.5.

⁵⁹ N. Blažičková-Horová: *Umění 19. století*, str.28.

⁶⁰ L. Halasová, V.V.Štech: *Adolf Kosárek*, str. 18.

4. Zastavení u obrazů Adolfa Kosárka

Kosárek rád zpracovával náměty z českého venkova, kde vyrůstal a také v mládí pracoval. Život na venkově utvářel jeho vztah k přírodě a schopnost uměleckého vnímání a prožívání také jej inspiroval k zachycení atmosféry typického všedního dne. I když sám nebyl výrazně vlastenecky činný, tak je zřejmé, že ve svých obrazech dokázal přirozeně zachytit sounáležitost ke své zemi a jejímu lidu, byl schopen v malbě krajiny proniknout k samé její podstatě a ztvárnit nejen její povrch a tvary, ale samotnou její životadárnost. „Kosárek se odlišuje hloubkou myšlení, v tom je celé tajemství jeho velikosti.“⁶¹ Jeho krajinářské dílo vycházelo z německé náladové krajinomalby, ale postupně přecházelo k realismu, který už postrádal snovou fantastičnost a mystickou polohu a spíše se přibližovalo dílům českého romantismu, např. krajinám Josefa Mánesa, kde česká krajina představovala vlídné útočiště a domov. „Kosárkovy obrazy však nikdy nebyly doslovným malířským přepisem optického vjemu určité krajiny, ale také nebyly jen pouhým výtvozem jeho představivosti. Všechny vznikaly na základě studia přírody a krajiny a jejího charakteru. Kosárek postupně zjednodušoval kompozici svých krajinných záběrů a přitom z nich vynechával vše, co neurčovalo ráz české krajiny.“⁶²

Kosárek rád cestoval a oblíbil si stejná místa jako Karel Hynek Mácha – Kokořínsko, Bezděz nebo Krkonoše. „Cestování patřilo neodmyslitelně k romantismu, jehož podstatou byl neklid, touha a stálé hledání.“⁶³ Maloval pak přímo v přírodě, kde si vytvářel studie. Zajímavý v této souvislosti je i způsob cestování, nejčastěji zřejmě využíval dostavníky a na některá místa chodil i pěšky. V této době vznikají i první železniční tratě, které teoreticky mohl Kosárek při svých cestách také využívat, hlavně severní tratě (Praha – Pardubice, Praha – Děčín).⁶⁴

⁶¹ L. Halasové, V.V.Štech: *Adolf Kosárek*, str. 15.

⁶² *Dějiny českého výtvarného umění III/I.*, Academia 2001, N. Blažičková – Horová, str. 373.

⁶³ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str.24.

⁶⁴ Viz *Historie železnic* na www.wikipedia.cz, - trať Praha – Pardubice – Česká Třebová – Olomouc byla dokončena v r. 1845, trať Praha – Děčín byla dokončena a napojena na železniční síť Saska v r. 1851.

Přestože Kosárek tvořil poměrně krátkou dobu (devět let), zanechal po sobě více než čtyřicet obrazů. V této práci se zaměříme především na obrazy, které znázorňují krajinu v okolí Prahy a ve středních Čechách a vznikaly v období od roku 1855 do roku 1859.

Prvním je obraz *Krajina ze středních Čech*⁶⁵, I. Studijní varianta, z roku 1855-6, kde Kosárek zachytil typickou jarní krajinu. Dominuje mu skupina vzrostlých dubů uprostřed. Po kamenném mostě se v podvečer před blížící se bouří vrací domů ze senoseče sekáči a za nimi jede vůz naložený senem. Základní kompozici tvoří kamenný most přes říčku a pod ním brod, na který navazuje cesta k chalupě. Tu obklopují mohutné duby a menší skupina stromů se opakuje vlevo v pozadí, čímž Kosárek rytmicky provázal popředí s pozadím a podařilo se mu vhodně orámovat děj. Obloha je zatažená sestupujícími tmavě šedými mraky a naznačuje blížící se bouři. Útočiště před ní poskytuje idylická chalupa, která vyvolává pocit bezpečného domova. Motiv chalupy byl v této době velmi oblíbeným prvkem, který měl zdůraznit venkovskou idylu, přirozený a vyrovnaný život obyvatel české vesnice v protikladu se zkaženým městem. Chalupa se navíc stala i symbolem českého národního uvědomění, vlasti a domova.⁶⁶

Kosárek v tomto obraze využil spíše tmavší barvy, šedou, tmavě zelenou, černou. Motiv obrazu a jeho zpracování připomíná staré nizozemské mistry, např. Ruisdaela. Kosárek tento námět zpracoval třikrát a je zde patrný jeho malířský vývoj. V prvním obraze je řada detailů, na které se soustředil a které kompozici spíše rozostřují, např. kameny na cestě a podél ní, detaily chalupy a přístavku, hejno ptáků, atd. Druhá varianta⁶⁷ je malovaná z větší blízkosti a je prosvětlená paprsky zapadajícího slunce. Kosárek použil živější barvy, rezavě hnědou, světle zelenou, oranžovou. Blížící se bouři nahradily bílooranžové mraky, kde prosvítá i modrá obloha. Celkový dojem obrazu je pozitivnější, klidnější než v první variantě, která navozuje spíše zadumanější náladu. Ve třetím zpracování⁶⁸ je kompozice už dokonale vyvážená, námět je zpracován jednodušeji, bez zbytečných detailů (chybí např. vůz se senem). Blížící se

⁶⁵ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 6 a podrobné informace o výstavách, dataci, signatuře atd. Viz *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 1.

⁶⁶ J. Woitsch: *Ta naše chaloupka česká?*, str. 31.

⁶⁷ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 7 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 2.

⁶⁸ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 8 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 3.

bouře je nahrazena stmíváním s modrošedou oblohou s bílými a světle šedými mraky a navíc je zde průhled do daleké krajiny, který dodává obrazu větší hloubku. *Krajina ze středních Čech (Gegend aus dem mittleren Böhmen)* byla poprvé vystavena v roce 1855 na výroční výstavě Krasoumné jednoty (2. varianta).

Na této výstavě získal obdiv i druhý Kosárkův vystavený obraz – *Ideální krajina (Ideale Landschaft)* (1855)⁶⁹. Tímto romantickým tématem krajiny s hradem a rytíři Kosárek reagoval na vlnu historické malby. Námět zpracoval ve více variantách.⁷⁰ Kompozičním středem obrazu je skupina tří velkých smrků, podrobně vypracovaných, které se vypínají nad skalnatým břehem potoka. Stejný, ale zmenšený motiv skupinky smrků se opakuje v pozadí vpravo nahoře, čímž je opět provázáno popředí s pozadím. V pozadí vidíme holé, skalnaté vrchy, nad kterými se stahují bouřkové mraky. Uprostřed se objevuje romantický hrad s věží a hradbami, připomínající hrad Kokořín. Nové je na tomto obrazu diagonální uspořádání, kdy cesta rozděluje spodní levou část od pravé horní téměř ve směru úhlopříčky. Dosud Kosárek používal spíše horizontální členění krajiny. Stafáž tvoří rytíř s družinou, který dodává obrazu romantický nádech. „Romantická stafáž není jen doplňkem, jenž by mohl být zaměněn se stafáží jinou, ale krajina je komponována právě pro tuto stafáž. Není tu lesních krajin, ale je tu příběh a krajina je mu stafáží. Není tu malována krajina, ale myšlenka.“⁷¹ Zároveň je zde řada detailů, jako hejno ptáků nad stromy, detailně vykreslený břeh potoka, kameny, atd. Malíř použil měkkých barev, kterých se mu podařilo dosáhnout technikou barevných skvrn, kladených na sebe a vedle sebe, což odpovídá studii v plenéru v přirozeném světle. Odstíny hnědé, zelené, šedé a okrové barvy připomínají předchozí *Krajinu ze středních Čech*. Tento obraz ocenil i kritik A.W. Ambros – „Kosárek, jehož velký talent máme opět možnost ocenit, nás příjemně překvapil Ideální krajinou. Nemáme ale na mysli falešnou ideálnost, nějakou pastýřskou krajinu sestavenou podle akademických principů. Název nám chce jen říci, že nemáme před sebou krajinu vzatou ze skutečnosti. Přesto působí opravdově a velmi romanticky. V pochmurné horské krajině se k bouřce

⁶⁹ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 9 a 10, *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 4 a 5.

⁷⁰ Podle L.Halasové ve třech variantách, podle N.Blažíčkové-Horové ve dvou variantách.

⁷¹ L. Halasová – V.V.Štech: *Adolf Kosárek*, str. 29.

stahují černá mračna. V jejím středu se tyčí šedé zdi a cimbuří rytířského hradu. Rytíř v bílém plášti jede roklí, kterou vede k hradu cesta. Všechno je přímo velkolepě vymyšleno a za tak velký smysl pro krásné linie můžeme mladému umělci, který zde vytvořil přímo mistrovské dílo, upřímně přát štěstí.⁷²

Kokořínsko si Adolf Kosárek oblíbil, stejně jako Bedřich Havránek nebo jiní čeští krajináři, byl to také oblíbený kraj Karla Hynka Máchy. Romantický kraj Kokořínska se skalními útvary a hradem Kokořín přitahoval v této době jak umělce, tak výletníky. České historické hrady a zříceniny vůbec byly v 19. století oblíbeným motivem české romantické krajinomalby. Náměty z Kokořínska se objevují i v Kosárkových dalších obrazech např. *Krajina s hradem (Po bouři)*, *Chalupy ve skalách*, *Motiv z údolí u Kokořína*.

V *Krajině s hradem (Po bouři)*⁷³ z roku 1855, se jako dominantní motiv objevuje starý strom, který zabírá téměř polovinu celého obrazu. V dolní části se ukrývá tesaná cesta vedoucí do nitra skály, nad kterou se objevuje hradní věž. Modrozelená barevnost ještě utvrzuje romantický obsah tohoto díla.

⁷² A.W. Ambros, *Kunstaussstellung, Bohemia* 24.5.1855.

⁷³ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 12 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 6.

Krajina s hradem, (1855), olej, plátno, 53 x 42,5 cm, repro: N. Blažíčková-Horová: *Adolf Kosárek*, obr. 12.

Pro porovnání se můžeme podívat na podobnou fotografii z hradu Kokořín ze současnosti. Zaujme nás bujnější lesní vegetace, která brání stejnému záběru, jaký má ve svém obraze Kosárek. Hradní věž se mírně odlišuje tvarem střechy, ale romantická nálada tohoto místa je patrná i z fotografie.

Pohled na Kokořín, (2008), *foto: M. Březinová*.

Ve stejném roce vznikl také obraz *Chalupy ve skalách*⁷⁴, práce komorního formátu, na které najdeme na vrcholcích skalních útvarů poskládané romantické domky a drobnou stafáž oživující výjev. V tomto obraze a stejně i

⁷⁴ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 14 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka* č.k. 7.

v následujícím *Motivu z údolí u Kokořína* Kosárek dokonale vykreslil venkovskou idylu s vesnickými chaloupkami jako symboly české krajiny a domova, které byly oblíbeným motivem romantismu a národního uvědomění. *Motiv z údolí u Kokořína (Motiv aus den Thälern von Kokořin)*⁷⁵ vznikl později v roce 1858 a rozvíjí kompozici *Krajiny ze středních Čech* z roku 1855. Jedná se o letní krajinu s téměř jasnou oblohou vyzařující pocit radosti ze života. Zatímco *Krajina ze středních Čech* nám otevírala výhled do kraje v *Motivu z údolí u Kokořína* je výhled zcela zakryt. Vpravo vidíme část mladého smrkového lesa, kolem kterého se klikatí poměrně strmá cesta vzhůru na vrchol skalnatého vrcholu. Údolí je zcela uzavřené. Podobně jako v „*Krajině*“ se v popředí vine potok. Pod skálou sedí skupinka tří žen v letním žáru. Tento obraz dnes známe jen z dochované reprodukce, ale při své první výstavě na jaře roku 1858 sklidil velice pochvalné kritiky – např. v *Bohemii*⁷⁶ – „Kosárek, největší z talentů Akademie, projevuje velké nadání, jak ukazuje vystavený obraz *Partie z pískovcového údolí u Kokořína*. Ve všem, co namaloval, je zřetelný básnický příděch. Ten většinou postrádáme v dílech ostatních pražských krajinářů, kteří své obrazy jen zhotovují, ale neprocitují je. Kosárkovo uzavřené skalnaté Kokořínské údolí, divoké jedlové houští, v pískovcových skalách vytesaná lidská obydlí, kouř vystupující z obydlených kamenů, chudobné zelné pole a osamělé schody vedoucí z nepřístupné kotliny vzhůru, to vše prozrazuje smysl pro opravdovou idylu, kterou čerpá umělec přímo ze svého srdce. Charakter pískovcových skal je výstižný, holá a příkře se sklánějící stěna působí opravdově a smutně.“⁷⁷

Kokořínské lesy zřejmě Kosárka inspirovaly i k obrazu *Lesní krajina (Poustečna), (Waldlandschaft), I. varianta*⁷⁸, kterou vystavil na výstavě Krasoumné jednoty jako jediný obraz v roce 1856. *Lesní krajina* měla impozantní rozměry (190 cm x 154 cm) a můžeme na ni obdivovat velmi dobře vyváženou kompozici s průhledem do dálky, se skupinkou velkých smrků ve středu obrazu, dřevěným kostelíkem (poustevnou) a meditujícím poustevníkem v popředí. Kosárek zde využil rozmanitou škálu zelených tónů a podařilo se mu vytvořit romantickou a legendami opředenou lesní idylu.

⁷⁵ Viz *Obrazová příloha*, obr. 15 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 8.

⁷⁶ Dobový tisk.

⁷⁷ *Die Prager Kunstaussstellung*, 15.5.1858.

⁷⁸ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 16 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 9.

Obloha je pokryta bílými mraky, ale narozdíl od předchozích děl už malíř nezobrazuje blížící se bouři. Krajina je naturalistická, můžeme vidět i drobné detaily jako květy na šípkových keřích nebo otevřenou knihu poustevníka položenou vedle něj. Postavu poustevníka Kosárek kreslil podle skutečného žebráka, jehož studie z r. 1856 se dochovala v soukromém majetku⁷⁹. Tato kresba dokládá, že se Kosárek připravoval na kresbu drobných postav jejich studii. Lesní krajina měla po svém vystavení značný ohlas, o čemž svědčí nadšené kritiky. Ferdinand Břetislav Mikovec o ní píše v Lumíru: „Z krajinářů velice nás překvapil mladý umělec, žák zdejší Akademie, i v kruzích výhradně uměleckých posud málo známý. Jest to Adolf Kosárek, jenž vystavil Krajinu lesní v dosti velkých rozměrech, avšak i dobře pojatou. Poustevna do skály vytesaná stojí v stinném pošmourném oudolí, odstíněném kyprou vegetací lesní. Osvětlení jest za šerého rána, slunce sotva proniká mlhou a nemá dosti síly prorazit šerem temných smrčín. Na úpatí hory sedí staříčkový zbožný obyvatel této pustiny, bratr poustevník. Celý obraz je nadchnut myšlenkou, promknut uměleckým citem a harmonií. Kresba nelíčená smělá, avšak pravidelná a pevná, barvitost rázovitá, svědčící o nevšedních pokrocích mladého umělce i v technice. Doufáme, že Kosárek zanedlouho se stane českým Schirmerem.“⁸⁰ Obraz pochválil i A.W. Ambros v Bohemii: „Vyznamenání si zaslouží Lesní krajina od Adolfa Kosárka, obraz plný poesie.“⁸¹

Malíř byl potěšen úspěchem, který obraz sklídl a v témže roce namaloval ještě dvě další varianty *Lesní krajiny*⁸², tentokrát už ale v menším formátu. Jeden z těchto obrazů ve středních rozměrech je v současnosti v majetku pražské Národní galerie, nejmenší lesní motiv věnoval Kosárek kardinálu Schwarzenbergovi a je dodnes ve sbírkách Pražského arcibiskupství. *Lesní krajina* zcela odpovídá romantické myšlence o návratu člověka k přírodě a patří k nejvýznamnějším dílům české krajinomalby 19. století. Vystavená *Lesní krajina* byla prodána a za utržené peníze se Kosárek vydal na podzim roku 1856 na Rujanu.

⁷⁹ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 17 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 12.

⁸⁰ Lumír, *Z umělecké výstavy*, 6.6.1856.

⁸¹ *Kunstaussstellung*, 4.5.1856.

⁸² Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 18 a 19 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 10 a 11.

Podobný motiv zobrazuje také *Krajina s lovci*⁸³, která vznikla přibližně v této době a připomíná lovecké motivy Josefa Navrátila. V těchto obrazech už je patrné „zvládnutí prostoru s průhledem do dálky, bravurní modelace oblohy, malířské rozlišení různých druhů vegetace a celková harmonická barevná skladba.“⁸⁴

Ve stejném roce Kosárek namaloval také malý obrázek *Chalupa ve stromoví*⁸⁵, kde vznešenou romantickou legendu nahradil všední příběh ze života. Jedná se o jeden z mála datovaných autorových obrazů. Prostá dřevěná chalupa je zalitá sluncem a obklopena listnatými stromy a vodou. V popředí vlevo jsou umístěny mohutné duby, pod kterými pluje malá loďka s převozníkem. Ve vodě se odráží rozmanité barvy stromů, chalupy i oblohy a vytváří iluzi krásného letního dne. Malíř zde použil odstíny modré, zelené, žluté i růžové barvy. Trávník je namalován jasně zelenou. Obrázek doplňují i drobné postavičky na lavičce, v okně a na schodech chalupy. V pozadí se jakoby zamlžená objevuje věž kostela. Obrázek *Chalupy ve stromoví* spadá ještě do naturalistického období Kosárka, které v dalším vývoji ustupuje vyšší barevné jednotě. Opět je zde vyzdvížena venkovská idyla, harmonický život v souladu s přírodou a přívětivá česká krajina.

Do stejné doby spadají i dvě kresby tužkou – *Svatoprokopské (Dalejské) údolí u Klukovic*⁸⁶ a *Skála s kostelíkem sv. Prokopa u Hlubočep*⁸⁷ (1856–57).

Kosárek zde pečlivě zachytil geologický tvar skal a geologické složení půdy, které dokládají jeho zájem o přírodu nezakrytou vegetací. Obě kresby objevil p. Radim Kettner v roce 1926 v Geologickém ústavu. Patřily pravděpodobně mezi připravované předlohy pro Horopisné obrazy pražského okolí, které vydal český geolog Jan Krejčí v roce 1857 s kresbami Eduarda Herolda. Kosárkovy kresby vydány nebyly.⁸⁸

Opět bude zajímavé porovnat Kosárkovy obrazy s jejich současnou podobou.

⁸³ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr.21 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 13.

⁸⁴ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 18.

⁸⁵ Viz *Obrazová příloha* této práce obr.20 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 14.

⁸⁶ Viz *Obrazová příloha* obr. 25 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 15.

⁸⁷ Viz *Obrazová příloha* obr. 22 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 16.

⁸⁸ Viz N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 66.

Svatoprokopské (Dalejské) údolí u Klukovic, (1856-57), kresba tužkou, papír, 29.8 x 44.5 cm.
Repro: N. Blažíčková-Horová: *Adolf Kosárek*, obr. 80.

Prokopské údolí u Klukovic, (2008), foto: M. Březinová.

U obrázku *Svatoprokopské (Dalejské) údolí u Klukovic* v porovnání se současností můžeme krásně vidět, že v této části současného Prokopského údolí se zachovaly typické holé vápencové skalní stěny, jen lehce na některých místech pokryté trávou a keři a další drobnou stepní vegetací. Ve spodní části vzniklo dětské hřiště nabízející odpočinek pro rodiny s dětmi, které jsou častými návštěvníky Prokopského údolí.

K větším změnám došlo u druhého obrázku - *Skála s kostelíkem sv. Prokopa u Hlubočep*. Na první pohled nás zaujme daleko bujnější vegetace listnatého lesa, která pokrývá téměř celé Prokopské údolí a povrch původně holé vápencové Dalejské skály. Jak na obrázku, tak na fotografii můžeme dobře vidět zvrásněné vrstvy usazeného vápence, který se zde těžil v bývalém lomu.

Skála s kostelíkem sv. Prokopa u Hlubočep, 1856-7, kresba tužkou, papír, 29,8 x 44,5 cm.
Repro: N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, obr. 79.

Skála sv. Prokopa u Hlubočep, Prokopské údolí, (2008), foto: M. Březinová.

K místu se váže legenda o svatém Prokopu⁸⁹ (cca 985 – 1053), zakladateli Sázavského kláštera, který zde prý kdysi žil v dobrovolné samotě v jeskyni, ze které podle pověsti křížem vyhnal d'ábla. Prokop byl prvním Čechem, jehož papež počátkem 13. století blahořečil. Na jeho počest byl na tomto místě v letech 1711-1712 podle plánů P. Maggiho postaven barokní jednolodní kostel Svatého Prokopa a v r. 1715 i poustevna. Kostelík Svatého Prokopa a jeho okolí bylo vyhledávaným poutním místem – konala se zde Svatoprokopská pouť a místní poustevníci zde sbírali a sušili byliny, které pak nabízeli příchozím a také jim ukazovali „lůži sv. Prokopa“ za vchodem do jeskyně. Kostel sv. Prokopa byl zbourán v roce 1966, protože musel ustoupit stavbě vápencového lomu. Při těžbě byla zbořena i část jeskyně a byly zde nalezeny kosti pravěkých zvířat z doby ledové. Na Dalejskou skálu se v roce 2007 po padesáti letech vrátil kříž, připomínající sv. Prokopa.⁹⁰

V roce 1858 u Kosárka propukla závažná nemoc – tuberkulóza. Zhoršující se zdravotní stav a nedostatek finančních prostředků spolu s tíživou politickou situací v této době jej vyprovokovaly k nevšední píli. Sílu načerpal

⁸⁹ Viz J. Němec: *Prokopské a Dalejské údolí*

⁹⁰ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr.24.

v ozdravném pobytu v Krkonoších, který na krátkou dobu zlepšil jeho zdravotní stav a především jej podněcovala jeho práce a pobyt v přírodě. Právě v této době pak vznikl největší počet jeho obrazů, řada velkých a významných pláten, kde zobrazil českou krajinu a vložil do nich své pocity smutku, beznaděje a melancholie. Patří sem obraz *Krajina s dřevěným mostem (Krajina)*⁹¹(1858), dnes v majetku Národní galerie v Praze, kde svým námětem volně navázal na předchozí varianty *Krajiny ze středních Čech*. Po dřevěném mostě spojujícím dvě cesty v krajině přejíždí vůz tažený koňmi.⁹² Jednoduchý námět je zobrazen s úspornou barevností a dobře vystihuje rozdílnost vegetace i atmosféru pozdního letního odpoledne.

V závěru své tvorby Kosárek zobrazoval krajinu místně určenou, i když ne vždy šlo o přímou skutečnost přenesenou na plátno, ale často o kombinaci různých motivů z několika míst, typických pro určitý kraj, které pak spojil v jeden komponovaný obraz. Tímto způsobem docílil zvýraznění charakteru i emocionálního účinku zobrazovaného místa. To dokazuje i následující obraz *Hrad Orlík (1857-8)*⁹³, dnes nezvěstný, který známe jen z dochované reprodukce a z kritiky Prokopa Tomana. „Jest to velký, nádherný obraz, malovaný na šlechtickou objednávku, provedený do nejzazších podrobností. Vysoko nad skalou stojí hrad Orlík, hrad i zalesněné stráně s drobnou figurální stafáží se zrcadlí ve vodě. Je tu znázorněn krásný červnový, klidný, jasný den. Vše ve světlém tónu, šedí a svěží zeleň splývá v harmonii s modří oblohy.“⁹⁴

Na následujících obrázcích si opět můžeme porovnat proměnu krajiny, která je díky vzniku Orlické přehrady v letech 1954-1961 a zatopením hlubokého údolí Vltavy poměrně výrazná. Hrad Orlík nad Vltavou, který se majestátně vypínal na skalním ostrohu, se dnes nachází téměř v rovině, jen pár metrů nad hladinou Orlické nádrže.

⁹¹ Viz *Obrazová příloha* této práce, obr. 27 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 17.

⁹² N. Blažičková-Horová: *České malířství 19. století*, str. 98.

⁹³ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 28 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 18.

⁹⁴ P. Toman: *Adolf Kosárek. Jeho život a dílo*, Praha 1926, str.12, č.k. 8

Hrad Orlik, (1857-8), olej, plátno, 89,5 x 121 cm. Repro: N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, obr. 82.

Hrad Orlik, (2008), foto: M. Březinová.

Na jaře roku 1858 Kosárek vystavil na výstavě Krasoumné jednoty obraz *Osamělá krajina (Einsame Gegend* ⁹⁵), který později dostal název *Selská svatba*, dnes rovněž v majetku Národní galerie v Praze. V tomto obraze vyjádřil své pocity smutku a beznaděje, krátký čas, který mu odměřovala smrtelná nemoc a to zrovna ve chvíli, kdy měl završit svou lásku sňatkem. Nevlídná a melancholická pustina kontrastuje s veselím jásajících svatebčanů,

⁹⁵ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 31 (studie) a 33 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 19 a 20.

kteří projíždějí kolem na koních a ve vozech. Vypovídá o prchavosti lidského štěstí, pomíjivosti života a neodvratné smrti.⁹⁶

Kosárek situoval *Osamělou krajinu* na pozadí Holého vrchu u Suchdola nedaleko Roztok u Prahy, stejně jako u jeho dalších obrazů však nejde o přesné zachycení skutečné krajiny, spíše o kombinaci krajinného motivu s jeho fantazií. „Kosárkova česká krajina je iluzí skutečnosti, ztělesněním představy, jež existuje v naší mysli, v níž ideál a pravda splývají v nerozlučnou vnitřní jednotu“.⁹⁷

Obraz byl úspěšný i u kritiky, napsal o něm např. Ambros: “Nevýslovně poetická je *Osamělá krajina* od Adolfa Kosárka.“⁹⁸

Osamělá krajina (Selská svatba), 1858, olej, plátno, 76,5 x 142 cm. Repro: N. Blažičková-Horová: *České malířství 19. století*.

Porovnáme-li obraz se současnou krajinou opět nás na první pohled zaujme rozrostlá lesní vegetace, která pokrývá celý Holý vrch i jeho okolí. Díky tomu krajina nepůsobí tak melancholicky jako u Kosárka, ale spíše příjemným dojmem, lákajícím k pěknému výletu nedaleko Prahy. Obraz najdeme dokonce i na tabulce Naučné stezky Roztocký háj - Tiché údolí na zastávce Soutěska pod Holým vrchem.⁹⁹ Stejně místo inspirovalo později v 19. století i krajinářku Zdenku Braunerovou, která zde namalovala několik obrazů.

⁹⁶ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str.72 a N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str.24.

⁹⁷ J.Loriš: *Adolf Kosárek*, Předmluva.

⁹⁸ *Die Kunstausstellung in Prag, Österreichisches Morgenblatt*, 29.4.1958.

⁹⁹ <http://www.prazskestezky.cz/unet/unet09.html>

Tiché údolí – Holý vrch, Roztoky u Prahy, (2007), foto M. Březinová.

Po ozdravném letním pobytu v Krkonoších téhož roku se Kosárkův zdravotní stav přechodně zlepšil, což se projevilo i v jeho dalších dílech (např. *Česká krajina*, *Motiv z údolí kolínského*, *Letní krajina*, *Letní krajina s kaplí*), ze kterých vyzařuje radost, vyrovnanost a přechodné vítězství nad nemocí, samotou a skepsí. Podařilo se mu zde vyjádřit poetickou krásu české krajiny, „vracel se k místům a motivům, které obzvláště miloval, ke vzpomínkám na dětství a zachycoval prostý život na českém venkově tak, jak si jej zapamatoval. Do těchto jednoduchých námětů přitom vkládal svou subjektivní náladu a pomocí vytříbené stupnice barev a harmonických tónů uměl sugestivně vyvolávat atmosféru roční doby a denní chvíle.“¹⁰⁰ Typickým dílem z této doby je *Česká krajina*¹⁰¹ (1858), kde zachytil skupinku poutníků procházející typickou rovinnou krajinou středních Čech. Využil zde stupnici

¹⁰⁰ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 25.

¹⁰¹ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 30 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 21.

několika hnědavých, rezavých, zelenavých a modrošedých tónů a střídou barevností otevřel cestu k realistickému krajinářství.¹⁰²

Dalším obrazem ze středních Čech, konkrétně z oblasti Kolínska je *Motiv z okolí kolínského (Pomník na bojišti u Kolína)*¹⁰³. Zachycuje rozlehlou labskou rovinu v letním období, kde převážnou část obrazu zaujímá blankytně modrá obloha. V dolní části vidíme travnatý pahorek s pomníkem, který byl postaven r. 1757 na oslavu stého výročí pruské porážky v bitvě u Kolína, kde spolu bojovali Rakušané a Prusové ve válkách o slezské dědictví r. 1657.¹⁰⁴

Pro oživení obrazu zakomponoval Kosárek do obrazu i postavu starého hlídače, který se rozhlíží po klidné letní krajině. Podařilo se mu zde vystihnout atmosféru jasného letního dne se žářem slunce i jasně bílými oblaky. Kosárek zde citově vyjádřil i svou víru v život.¹⁰⁵

Léto zachytil malíř i v následujících krajinách – *Letní krajině*¹⁰⁶ (1858) a *Letní krajině s kaplí (Landschaft)*¹⁰⁷ (1859), kde výstižně vylíčil skutečný život a vyjádřil horkou atmosféru léta. Uplatnil zde tóny jasné žluté, zelené a modré. *Letní krajinu* doplňují postavy venkovanů, kteří na vůz s bílou plachtou nakládají hlávky zelí. Krásný letní den ještě dokresluje jasně modrá letní obloha s oblaky. U postav nejde jen o doplňující stafáž, ale člověk se zde stává stejnorodou součástí přírody.¹⁰⁸

Zajímavým obrazem, složeným z různých motivů středočeské krajiny, je *Letní krajina s kaplí*, která byla vystavena až po jeho smrti v roce 1862 na výroční výstavě Krasoumné jednoty. Kosárek zde spojil do jednoho obrazu románskou kapli připomínající pražskou rotundu sv. Kříže (z ulice Karolíny Světlé), kopec Rálsko a mohutnou skálu, pro kterou zřejmě našel inspiraci v Šárce.¹⁰⁹ Krajina je prosvětlená, oslavující českou krajinu a léto. V žáru letního dne kráčí po cestě směrem ke kapli žena s dcerkou. Míjí zralé pole zlatého obilí a louku s květy kopretin, šípků a vlčích máků. Zlatavé odlesky zářícího slunce

¹⁰² Viz N. Blažičková-Horová: *České malířství 19. století*, str. 137.

¹⁰³ Viz *Obrazová příloha* této práce obr.35 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 22.

¹⁰⁴ Války byly součástí tzv. Sedmileté války, která skončila v r. 1763 smírem nevýhodným pro Rakousko, kde přišlo o Slezsko a Kladsko – viz http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_11089.html

¹⁰⁵ L. Halasová - V.V. Štech, *Adolf Kosárek*, str. 66.

¹⁰⁶ Viz *Obrazová příloha* této práce obr.36 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 23.

¹⁰⁷ Viz *Obrazová příloha* této práce obr.37 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 24.

¹⁰⁸ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str.26.

¹⁰⁹ L. Halasová - V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, str. 64.

se odrážejí ve veselých zelených, žlutých, modrých a světle hnědých barvách a vytvářejí obraz ideální letní krajiny. Znamenitou kompozici dotváří i dva mohutné duby uprostřed obrazu a průhled do dálky. „Do podoby této letní krajiny se asi mimoděk promítala nemilosrdná palčivost Kosárkových horečnatých stavů.“¹¹⁰ Zhoršující se nemoc a neodvratitelná smrt se pak projevují v rozměrném plátně *Krajina s povozy v úvozové cestě*¹¹¹ z roku 1859, které zachycuje skalnatou, pustou a nehostinnou přírodu pod těžkými mraky. V roce 1859 pak Kosárek ještě maluje drobnější obrázky, např. *Hrad Bezděz*¹¹² nebo *Nádvoří pivovaru*¹¹³, nyní v majetku Národní galerie v Praze. Jeho zdravotní stav se už nezlepšil a Adolf Kosárek 30. října 1859 zemřel. Zůstala po něm roční dcerka a jeho žena. Jeho přátelé mu vystrojili pohřeb a zajistili jeho ženě pomoc.¹¹⁴ Antonín Widt pořídil Kosárkovu posmrtnou masku, Viktor Barvítius a Václav Kroupa nakreslili jeho podobizny.¹¹⁵ Barvítius také uspořádal Kosárkovu malířskou pozůstalost.

V následujících letech 1860, 1862 a 1863 byly ještě vystaveny na výročních výstavách Krasoumné jednoty tři krajiny, *Letní krajina s kaplí* a dva dnes nezvěstné obrazy. Jan Neruda pak napsal v Národních listech u příležitosti retrospektivní výstavy Umělecké besedy v roce 1871: „Věnována je výstava hlavně mrtvým, například dumavému Kosárkovi, avšak právě nejvýznačnější práce zvláštního toho umělce postrádáme a Kosárek by přec stál sám za zvláštní výstavu...“¹¹⁶ Opět se zde zřejmě projevilo rodinné přátelství.

Uspořádání Kosárkovy souborné výstavy požadoval i Antonín Schmidt (1819-1864), který byl doktorem filozofie, spisovatelem, překladatelem, recenzentem umění různých pražských i vídeňských časopisů a přítelem mnoha českých umělců, jak dokládá jeho žádost Františku Thunovi z 18. července 1860,¹¹⁷ ke které připojil i seznam Kosárkových obrazů a jejich majitelů. To, že díla měla majitele dokazuje, že se jeho obrazy kupovaly a byl o ně zájem. Nepříznivé okolnosti ale výstavě nepřály a na Kosárka se pomalu zapomínalo. Ve Světozoru r. 1884 otiskli Kosárkovu podobiznu a jeho *Českou*

¹¹⁰ E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, str. 79.

¹¹¹ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 39 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 25.

¹¹² Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 38 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 26.

¹¹³ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 40 a *Katalog vybraných obrazů A. Kosárka*, č.k. 27.

¹¹⁴ R. Müller: *Kosárek Adolf*, sv. 16.

¹¹⁵ Viz *Obrazová příloha* této práce obr. 4 a 5.

¹¹⁶ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 28.

¹¹⁷ N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, str. 28.

krajinu s poznámkou: „Kdo zná jméno Kosárkovo? A přece vytvořil díla, jež řadit je dlužno mezi to nejlepší, co v oboru krajinářství vůbec dokázáno.“¹¹⁸ První souborné výstavy se dočkal až v roce 1924. Od té doby se již jeho osobnost a dílo stalo středem zájmu uměleckých historiků a dnes je většina jeho děl v Národní galerii v Praze. R. 1926 vyšla i první monografie o Kosárkovi od Prokopa Tomana, kterou následovaly studie Vojtěcha Volavky a Jana Loriše. Další soubornou výstavu Kosárkových děl připravila v r. 1959 Olga Macková v Národní galerii v Praze a podařilo se jí shromáždit dvojnásobek děl, než na první výstavě v r. 1924, dokonce i do té doby nepublikovaných. Ve stejném roce pak vyšla velká Kosárkova monografie Libuše Halasové a Václava Štecha. Na jejich práci pak navázala Eva Reitharová r. 1984 v další monografii Kosárka, kde zdůraznila především důležitost jeho cesty na Rujánu pro jeho tvorbu. V letech 1989-1990 pak proběhla zatím poslední souborná výstava Adolfa Kosárka pořádaná Národní galerií v Praze, kterou doprovodil katalog Naděždy Blažíčkové-Horové. Kosárkovi je věnována pozornost i v její publikaci *České malířství 19. století* z roku 1998.

Kosárek zemřel mlád, ale zanechal po sobě jedinečné malířské dílo, kde oslavil krajinu v okolí svého domova a vyjádřil svůj vztah k přírodě. „Kosárkův mimořádný a osobitý vklad do českého krajinářství spatřujeme v genialitě malířského podání výtvarného prožitku, umocněného umělcovou niternou básnivostí a vystupňovanou citlivostí.“¹¹⁹ Adolf Kosárek je pro svůj vztah k české krajině a způsob jejího podání některými autory považován za tvůrce archetypu české krajiny,¹²⁰ nebo dokonce za vlastence¹²¹, ale jeho obrazy vyjadřovaly spíše jeho niterný vztah k přírodě a lásku ke krajině zcela v duchu romantismu a nastupujícího realismu. Krajina a příroda se mu staly zrcadlem jeho emocí, které pak vyjadřoval ve svých obrazech.

¹¹⁸ *Světlozor 1884*, str. 315.

¹¹⁹ N. Blažíčková-Horová: *Adolf Kosárek*, str.30.

¹²⁰ V. Ložek, V. Cílek, J. Kubíková a kolektiv: *Střední Čechy – Příroda, člověk, krajina*, kap. *Krajina jako inspirace uměleckého díla*.

¹²¹ Viz kapitola *Život v Kosárkově době* této práce (str.22-23).

Část II. – Krajina a člověk v současnosti

1. Krajina a genius loci

Abychom si dokázali přiblížit vztah současného člověka ke krajině a porovnat jej se vztahem člověka v 19. století, bude užitečné si nejprve vymežit, jak pojmu krajina v současnosti rozumíme a co pro nás krajina představuje.

Krajina je geograficko-přírodní celek, který popisuje vybranou část zemského povrchu s typickou kombinací přírodních a kulturních prvků a charakteristickou scénérií.¹²² K jejím základním složkám patří reliéf, půda, vodstvo, klima, vegetace, zvířena a člověk. Jako přírodní krajina se nazývá území nedotčené lidskou činností, v němž dominují přirozené prvky, takových oblastí však na Zemi zbývá velmi málo. V současnosti převládá kulturní krajina vzniklá přetvořením původní přírodní krajiny činností člověka. Člověk je součástí krajiny a jeho vztah k ní není jednosměrný – člověk se svými zásahy podílí na jejím vzhledu, zároveň ale prostředí krajiny člověka přivedlo k určitému chování. „Kulturní krajina je tedy svého druhu lidským artefaktem a zároveň prostředím aktivujícím člověka k určitému stylu vztahování. Známým příkladem je souvislost obyvatel s rázem příslušné krajiny.“¹²³ Pouze člověk je jako jediný živý tvor na Zemi schopen uvědomělé percepce krajiny, citového zaujetí krajinou a jeho vyjádření. Podílí se na tom jak lidská kultura, tak biologická podstata člověka. „Prostředí lesostepí, v němž se po tisíciletí pohybovali naši předkové, nacházející tam potravu a relativní bezpečí, zanechalo pravděpodobně v naší druhové paměti hluboké stopy, které jsou dědičně zafixovány a které dědíme dodnes. Vytvořila se tak potřeba pobývat ve volné krajině, především v krajině lesostepního typu.“¹²⁴ Odtud můžeme odvodit vztah současného člověka ke krajině a kořeny uklidňujícího pobytu a chůze v krajině pro nervovou soustavu, příznivé působení zeleně pro zrak a naši zálibu v jistých krajinných konfiguracích, ve volné, mírně zvlněné krajině naplněné vegetací, roztroušenými stromy a keři, s vodními plochami i tekoucími potoky a řekami, s kulisou zpěvu ptáků. Na procházkách nebo výletech intuitivně vyhledáváme k odpočinku „bezpečné místo“, tj. místo s volným výhledem do krajiny, na kraji lesa, se stromy a ještě lépe se skálou

¹²² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krajina>

¹²³ J. Sádlo, P. Pokorný, P. Hájek, D. Dreslerová, V. Cílek : *Krajina a revoluce*, str.15.

¹²⁴ H. Librová: *Láska ke krajině?*, Praha 1988.

nebo jeskyní za zády. Naši předkové si svá obydlí také budovali na takovýchto místech, tam, kde byl nejen dostatek vody, rostlinstva, zvěře a úrodné půdy, ale kde se instinktivně cítili bezpečně a dobře. Takové místo se pak stalo jejich domovem, útočištěm, kde se dobře orientovali a které důvěrně znali. S pojmem domova pak souvisely i charakteristické krajinné prvky. Vztah člověka ke krajině je tedy ovlivněn podstatně vazbou na konkrétní místo, v němž vyrostl a kde se cítil doma.

Místo také určuje „duch místa“, *genius loci*, od kterého se odvíjí atmosféra daného místa a jeho krajinný ráz. Pochází z římského pojmu *genius loci*¹²⁵, kdy staří Římané věřili, že každá bytost i místo mají svého ochranného ducha, který jim dává život, provází je od narození do smrti a určuje jejich charakter či povahu. Dobře vycházet s tímto duchem, mít dobrý vztah k místu, kde žijeme, na tom v minulosti závisela možnost přežití, jak ve fyzickém tak psychologickém smyslu a je to důležité i dnes. *Genius loci* se stal živoucí skutečností a inspirací umělců - malířů, básníků nebo spisovatelů. Skutečnost, jak na nás určité místo působí ovlivňuje naše identifikace s ním a orientace v něm. Orientaci usnadňují nápadné krajinné nebo architektonické prvky, pojmenované oblasti a cesty, které pomáhají k tomu, aby se člověk v daném místě necítil „ztracený“. Identifikace s místem, tedy spřátelení se s ním, zase navozuje pocit přívětivosti a příjemných pocitů, které v nás dané místo vyvolává. To, do jaké míry se člověk dokáže s určitým místem identifikovat souvisí i s tím, v jakém prostředí a kultuře vyrůstal, protože vztah člověka k prostředí se formuje už v dětství. Vztah k místu určuje do jisté míry i lidskou identitu, např. tvrzení „Jsem z Prahy“ o nás konkrétně vypovídá. „Identifikace a orientace jsou základní stránky bytí člověka ve světě. Pro moderního člověka je příznačné, že se dlouhou dobu honosil svou rolí poutníka. Chtěl být „volný“ a dobývat svět. Dnes začínáme chápat, že skutečná svoboda předpokládá, že též někam patříme, a že bydlet znamená patřit ke konkrétnímu místu.“¹²⁶ Co vlastně utváří určité přírodní místo? Jsou to dva základní elementy, nebe a země, mezi kterými člověk žije a určitým způsobem jim rozumí, chápe je. Podle starověké mytologie bylo stvoření světa chápáno jako sňatek mezi nebem a zemí, kde země byla považována za

¹²⁵ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str.1, 8-10.

¹²⁶ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 10.

základnu existence, za cosi důvěrně známého, kde se odvíjí lidský život, zatímco nebe za cosi nedostupného, ke kterému se pojí řád, transcendence a tvořivá síla. Nebe a země se pak setkávají v základních prvcích krajiny, v horách, vodě, rostlinstvu. K hoře se pojí kámen a vlastnosti jako tvrdost a stálost, ale také odcizenost, divokost. Ve středověkém malířství byly skály a hory symbolem divočiny a tento význam jim zachovala i romantická krajinomalba.¹²⁷

Rostlinstvo představuje cosi živého, co roste a mění se, opakuje se v něm tedy proces stvoření. S živou skutečností na Zemi je spjat další element – voda. Je přímo symbolem života, přestože je opakem místa. Voda jako základní element života na Zemi byla také často námětem krajinomalby, jak v ideálních krajinách v 15. a 16. století, kde představovala symbol života a úrody, tak v romantické krajinomalbě, kde se oslavovala spíše její tajemná a dynamická zemská síla.

Kromě základních přírodních fenoménů jako je voda, kámen a rostlinstvo k nim náleží ještě čtvrtý – světlo. „V řecké civilizaci bylo světlo chápáno jako symbol uměleckého i vědeckého poznání, spojovaný s Apollónem, který do sebe pojmul starého slunečního boha Hélie. V křesťanském světě se světlo stalo elementem prvotního významu, symbolem spojení a jednoty, spjatým úzce s pojmem lásky. Bůh zde byl *Pater luminis* a boží světlo zjevením ducha.“¹²⁸ Křesťanské pojetí světla se objevovalo i v krajinomalbě – už v renesanci byl svět zobrazován s důrazem na základní myšlenku, že Bůh se zjevuje v každé věci a jeho láska byla vyjadřována jak všeobjímajícím světlem, tak smyslem pro detail. Měnicí se světlo během dne, ale i v noci bylo také častým motivem německé náladové krajinomalby a romantici se často vydávali do přírody za měsíčního svitu, aby zachytili prchavou náladu okamžiku.

S tím souvisí i časové rytmy přírody, které tvoří pátý fenomén přírodního místa. Střídání ročních období v přírodě má vliv jak na vzhled konkrétního místa v přírodě, tak na intenzitu světla a ovlivňuje charakter daného místa.

Všech těchto pět fenoménů vytváří prostor a atmosféru konkrétního přírodního místa, jeho *genius loci*.

¹²⁷ K. Clark: *Landscape into Art*, str. 55.

¹²⁸ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 14.

Jednotlivá přírodní místa dohromady vytvářejí krajinu. Její základní charakteristikou je její rozlehlost a způsob, jak se tato rozlehlost projevuje. Ten závisí na povaze terénu, tj. na topografických podmínkách neboli reliéfu zemského povrchu. Jakým způsobem jsou v krajině přítomny kopce, hory, roviny, řeky, jezera nebo pole určuje tedy její prostorové vlastnosti a do jisté míry i její charakter. Na tom se podílí i vegetace, jejíž přítomnost nebo nepřítomnost souvisí s tím, jak se nám daná krajina jeví – zda jako neúrodná poušť nebo jako úrodná pláň. Vegetace může i reliéf zcela zakrýt a stát se jejím charakteristickým rysem, např. lesnatá krajina. Přítomnost vody zas dodává krajině tajemnosti. „Objevuje-li se voda v podobě rychlé říčky nebo vodopádu, sama příroda tím dostane pohyblivý a dynamický ráz. Zrcadlíci hladina jezer a rybníků má rovněž odhmotňující účinek, který narušuje stabilní topografickou strukturu. Řeka může také podtrhnout křivku údolí nebo jezero obraz pánve.“¹²⁹

Krajinu charakterizuje také nebe, tzn. jak se jeví při pohledu ze země a také jeho barvy, charakteristické mraky a světlo. „Pozorujeme-li nebe z širé otevřené roviny jeví se nám jako úplná hemisféra a za dobrého počasí je všeobjímající a vskutku grandiózní. Na místech s členitým terénem či s bohatou vegetací můžeme v jediné chvíli vidět jen část nebe. Prostor se smršťuje, krajina zintimňuje nebo dokonce i svírá. Charakter krajiny se také projevuje jako silueta proti nebi, jednou nežně zvlněná, jindy rozeklaná a divoká, což má rozhodující význam v romantické krajinomalbě.“¹³⁰

Podobu nebe určuje i místní klima, např. v severní Evropě nebe působí jako „nízké“, poměrně bledé, zatímco v pouštích severní Afriky nebo na Blízkém východě je nebe často jasně modré a bez mraků, což zdůrazňuje nekonečnou rozlehlost krajiny a věčný řád, v jehož středu stojíme.

Zatímco v některých krajinách převládá nebe, v jiných zase země nebo je jejich poměr vyvážený. Podle toho si můžeme krajinu rozdělit na romantickou, kosmickou a klasickou. Typickou romantickou krajinou je severský les, kde je Země spíše nesouvislá, s proměnlivým reliéfem a je členěná na drobnější úseky. Nachází se zde hory, skály, soutěsky, lesy,

¹²⁹ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 15.

¹³⁰ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 16.

jeskyně a paseky, křoviny a trsy rostlin, což vše vytváří bohatou mikrostrukturu. Z nebe vidíme vždy jen kousek a často je zakryté mraky. Slunce je poměrně nízké a v souladu s přírodou vytváří živou hru světelných skvrn a stínů. Je zde přítomná voda, ať už v podobě dynamických proudů řek a potoků nebo v klidné podobě jezer. Mění se zde častěji roční období a také počasí, což zdůrazňuje nestálost této krajiny. Charakterizuje ji neomezený počet různých míst a setkáváme se zde s řadou přírodních sil, obecný jednotící řád v ní však chybí. Tato skutečnost se projevuje i v literatuře, umění a hudbě severských zemí, kde hrají hlavní roli přírodní dojmy a nálady. V jejich pohádkách a legendách se zase často objevují mýtičtí obyvatelé tohoto přírodního světa – skřítky, trpaslíci nebo gnómové. Tato romantická krajina působí na prožívání člověka, přivádí ho zpět k minulosti, k přírodě, se kterou musí žít ve vzájemném souladu.

Opakem této krajiny je krajina kosmická, typicky poušť, kde je krajina nesmírně rozlehlá, pustá a monotónní, nebe vysoké a nekonečné, bez mraků, slunce, které pálí a horký vzduch. Celek pak vytváří absolutní a věčný řád. „Člověk se v poušti neseťkává s rozmanitými silami přírody, ale zakouší její nejabsolutnější kosmické vlastnosti.“¹³¹ Není divu, že právě v poušti, se zrodilo křesťanské i židovské náboženství. Vrcholný výraz pouště pak najdeme v islámu, který potvrzuje náboženství jediného boha, jednotu tamního světa, jehož krajinou je poušť.

Mezi severskou lesnatou krajinou a krajinou pouště leží krajina klasická. Můžeme sem zařadit např. krajinu v Řecku nebo v Itálii, ale i v Čechách. Klasická krajina se vyznačuje kompozicí, která se skládá z jednotlivých prvků – kopců, hor, rozlehlých údolí a pánví, průzračného vzduchu a silného stejnoměrně rozptýleného světla. Všechny dimenze jsou lidské a vytvářejí harmonii. Odlišná individuální místa jsou vzájemně uspořádána v jeden celek. Člověk zde v přírodě hledá spíše než Boha nebo mýtickou bytost sám sebe. Ocítá se tváří tvář přírodě jako její rovnocenný partner. Tento vztah mu pomáhá uvolňovat lidskou vitalitu, neuzavírá v sobě tíživost severského proměnlivého světa ani není pohlcen absolutnem pouště. „Genius loci klasické

¹³¹ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 19.

krajiny je proto nejzjevnější tam, kde jasně definovaná přírodní místa jsou zvýrazněna láskyplnou péčí člověka.¹³²

Romantická, kosmická a klasická krajina jsou archetypy přírodního místa a jako takové nám mohou pomoci pochopit genia loci každé krajiny. Často se také setkáme s jejich vzájemnou kombinací v komplexních krajinách. „Názor, že krajina určuje základní existenciální významy nebo obsahy, potvrzuje též skutečnost, že lidé, kteří se přestěhují do cizího kraje, se v něm často cítí ztraceni.“¹³³

Česká krajina podle tohoto rozlišení zapadá do kategorie klasické krajiny. Nachází se v mírném klimatickém pásu, je pro ní charakteristické střídání horských útvarů, pahorkatin, úrodných nížin a pánví. Protékají zde řeky, nachází se tu i řada umělých přehradních nádrží, rybníků a na Šumavě dokonce i jezera ledovcového původu. Průměrná nadmořská výška je 450 m.n. m., převládá zde západní proudění, které často přináší srážky, pravidelně se zde střídají čtyři roční období.

Krajina středních Čech je díky své rozmanitosti i krajinou komplexní.

Vystihnout její genius loci je pro její různorodost složité, střídají se zde žulové skály a lesy Jesenicka¹³⁴, chmelnice Rakovnicka, hory Džbánů, suché roviny Slánska a Kladenska se siluetami bájněho Řípu a Házmburku. Na ně pak na východě navazují pískovce Kokořínska a masivu Mužského v Českém ráji. Směrem na jih se pak rozkládá Polabská nížina s lužními lesy a tůňmi a členité pahorkatiny, které vyplňují celý jihovýchod středních Čech a představují typicky českou krajinu polí, luk, lesů, vsí a rybníků. Této krajině pak vévodí památný Blaník. Kaňony Vltavy, Sázavy a Berounky pak na jihu protínají náhorní pahorkatiny a vzbuzují tak iluzi romantické divočiny. Dále k západu se zvedají lesnaté hřbety Brd, za nimiž se šíří další lány lesů Křivoklátska i rokle Českého krasu. Je to opravdu pestrá paleta, kde se krajina skládá z různých typů a právě v její rozmanitosti – krajinné diverzitě spočívá její genius loci.

¹³² Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 19.

¹³³ Ch.Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, str. 20.

¹³⁴ V. Ložek, V. Cílek, J. Kubíková a kolektiv: *Střední Čechy – Příroda, člověk, krajina, kap. Středočeská krajina a její genius loci*.

2. Vztah člověka ke krajině

Vztah člověka ke krajině, jak už jsme zmínili výše,¹³⁵ je výsledkem souhry jeho kultury a biologické podstaty. Evropská kultura sehrála v této souvislosti významnou roli. První počátky ocenění krajiny jiným způsobem než jako zdroj užitku a její povýšení na estetickou hodnotu se objevují v římské kultuře.¹³⁶ Přispělo k tomu nejen ochabnutí hospodářské a politické prosperity, úpadek veřejného života, který donutil vzdělance stáhnout se do soukromí a soustředit se na individualismus, ale i stěhování venkovanů do měst, kde pak postrádali svůj domov a svou nostalgii projevovali zájmem o literaturu s venkovskými náměty. Idealizovaná krajina se stávala jejich útočištěm. Vznikaly tak idyly, písně a básně opěvující bájnou Arkádií, kde věčně panuje jaro a láska, zní zpěv a hudba fléten, kvetou zde louky, svítí slunce a zároveň je zde dostatek stinných míst a bohatých pramenů vody. Uprostřed toho všeho se pohybují nymfy, satyři, najády a fauni pro obveselení. I život rolníků a pastýřů byl idealizován – byl zdůrazňován prostý přírodní život a blaho, které přináší láska a spojení s krásnou krajinou. Tuto vizi arkadské krajiny pak převzala renesance a na jejích základech vznikla ideální krajina, která pak určila kulturní představu o krajině jako estetickém útvaru až do 19. století.

S vnímáním estetické hodnoty krajiny souvisela i krajinomalba, která se v podobě idealizované krajiny objevila v renesanci.¹³⁷ Malba krajiny v pravém slova smyslu, jako hlavního tématu, byla objevena v 17. století v Holandsku a mezi její zakladatele můžeme zařadit Esaiase van de Veldeho, Jana van Goyena, Jacoba van Ruisdaela a další malíře, kteří usilovali o realističnost krajiny a chtěli ji malovat takovou, jaká skutečně byla. Francouzi Claude Lorrain a Nicolas Poussin se v 18. století vrací k idealizované krajině s prvky antiky. V Anglii se prosazuje John Constable s realistickými malbami plnými sytých a živých barev a William Turner s novým pojetím světla a atmosféry.

¹³⁵ Viz kapitola *Krajina a genius loci* této práce, str.39.

¹³⁶ H. Librová: *Láska ke krajině?*, str. 25-30.

¹³⁷ Viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krajinomalba>

V 19. století pak přichází s nástupem romantismu obrovský rozmach krajinomalby. Umělci obracejí svou pozornost ke krajině a k pocitům, které v nich pobyt v přírodě vyvolává a toto rozpoložení přenášejí do svých obrazů. V Čechách se v této době začínají objevovat první náznaky uměleckého zájmu o krajinu. Nejdříve v romantických námětech divoké přírody v obrazech K. Postla, A. Mánesa a J. Navrátila a později v dílech krajinářů Haushoferovy školy, ke kterým patřil i Kosárek. S rodícím se národním uvědoměním krajina získávala i význam vlastenecký, např. v tvorbě J. Mánesa. Zatímco romantismus chápal krajinu jako ozvěnu pro soukromé city nebo jako symbol nadějí národa, nastupující realismus už pochopil krajinu jako fenomén, který má vlastní existenci a vlastnosti, které nejsou závislé na člověku a jeho potřebách.¹³⁸ Právě zde se zrodila skutečná láska ke krajině a také první kroky k její ochraně. Zájem o krajinu vycházel z módy 19. století, kdy se dlouhé výlety, pobyty na venkově, výstupy do hor a rodinné a společenské vycházky za město staly v měšťanských kruzích běžným způsobem, jak trávit volný čas. Projevoval se i zakládáním turistických a okrašlovacích spolků, jejichž členové vybudovali četné rozhledny, naučné a turistické stezky a začali krajinu chránit. Krajinu oceňovali především lidé z města, ti ji vnímali jako objekt, zatímco venkované, kteří v ní žili, ji považovali za samozřejmé prostředí svého života.

¹³⁸ H. Librová: *Láska ke krajině?*, str. 122-123.

3. Středočeská krajina v současnosti

Krajina středních Čech se od Kosárkovy romantické doby výrazně změnila. Ovlivnil ji rozvoj průmyslu, rozmach těžby nerostných surovin a výstavba komunikací. Krajina v okolí Prahy byla v 19. století odlesněná, dřevo bylo vytěženo. Zalesňovat se začala znovu až na konci 19. století, kdy se k výrobě energie začalo ve větší míře používat uhlí (dovážené po železnici) a dřevo se nahrazovalo i jako stavební materiál jinými způsoby. Krajina se v 19. století výrazně měnila i v důsledku jiného životního stylu. Na úkor krajiny se rozrůstala města, průmyslové oblasti i vsi poblíž nich. Zmenšily se nebo přestaly využívat odlehlejší osady i tzv. „samoty“ v krajině. Změnil se způsob obživy vesnických obyvatel a s ním i způsob obdělávání půdy. Zmizely sady, záhumenky a malá políčka. Lidé dojížděli za prací do měst a pro svou obživu pěstovali jen to nejnütnější a v omezené míře. Po druhé světové válce se v důsledku kolektivizace zemědělství zvětšila rozloha monokulturně osetých nebo osázených ploch, a mezi nimi se ztratily remízky, hájky, tůňky a často i potoky, postupně ubývalo na pestrosti krajinné kompozice. S tím pak souvisel i úbytek zvířat, které přišly v krajině o přirozený úkryt a také vymizení původního rostlinstva. Zalesněné plochy se soustředily do větších celků, ve kterých zprvu výrazně převládaly monokulturní smrkové porosty. Vyvýšená místa v krajině, dříve obvykle užívaná k pastvě dobytka nebo udržovaná pravidelným vyžínáním trávy, zarostla náletovými porosty, tak se ztratila z pohledu romantická skaliska a vršky a hodně se změnilo krajinné panorama. Výrazným prvkem v krajině jsou řeky, ale i ty se v průběhu 19. a 20. století změnily kvůli regulaci toků a výstavbě přehrad, elektráren i továren v jejich dosahu. S tím se měnila i vegetace podél jejich břehů. Řeky Vltava, Labe, Berounka tvoří výrazné osy krajiny v okolí Prahy. Proces industrializace nejvýrazněji zasáhl jejich dolní toky, zatímco jejich horní toky se staly přírodními rezervacemi nebo rekreačními oblastmi, nicméně se z nich ztratily stopy drobného pravidelného lidského působení.

Vzhled středočeské krajiny ovlivnil a ovlivňuje významně také růst měst a sídel, a také to, jakým způsobem bude tento enormní nárůst pokračovat. Člověk ale svými zásahy do krajiny vytvořil ve středních Čechách také místa,

kteřá byla sice vytvořena uměle, ale přesto přispěla ke kráse krajiny, např. parky, zahrady, hrady, zámky, turistické stezky, atd. Najdeme tu řadu architektonických skvostů – např. katedrálu Sv. Barbory v Kutné Hoře, hrad Kokořín, Křivoklát, Karlštejn, katedrálu Sv. Víta a mnohé další.

V důsledku těchto změn se změnil i přístup člověka ke krajině a k přírodě a začal se více zajímat o to, jak ji chránit. Vztah člověka k přírodě je však nepřesný, protože přírodou nazýváme vše kolem nás, co není výsledkem lidské činnosti. Do přírody patří voda, vzduch, biologické organismy, geologické útvary, vlastně celý vesmír a také člověk. Vztah k přírodě se však omezuje jen na některé její stránky – některá zvířata, některé rostliny nebo stromy a také na vztah ke krajině. Krajina je součástí přírody, příroda prostupuje krajinu a z toho důvodu ochrana přírody s ochranou krajiny souvisí.

Od Kosárkových dob došlo v krajině středních Čech k degradaci, tj. k ochuzení a vymizení významných krajinných prvků, ke znečištění ovzduší, k nárůstu hluku i kontaminaci vod. Jedná se o vážné problémy současné doby, kde může pomoci jen promyšlená ochrana přírody, regulace a revitalizace. Cílem revitalizace, tedy znovuoživení krajiny je uvést poničená místa, jako např. lomy, skládky, opuštěné průmyslové objekty nebo i lesy, do stavu, který se blíží původním přírodním podmínkám a umožňuje návrat rostlin a živočichů, kteří jsou pro tuto oblast typičtí a kdysi zde žili.

Je zde ale i řada přírodních rezervací a chráněných oblastí, např. Prokopské a Dalejské údolí, Český Kras, Křivoklátsko, které slouží nejen k ochraně přírody, ale také k relaxaci obyvatel, kteří zde žijí a mají možnost si udělat do těchto míst hezkou procházku nebo výlet. Do těchto míst je přivádí láska ke krajině. Ta se však vyznačuje i tím, že jsme schopni omezovat své chování, aby se malebná krajinná scenérie i přírodní krásy zachovaly i dalším generacím. Vznik chráněných území a tvorba přírodních rezervací se zaměřuje na uchování geologické struktury, vegetace, živočichů, ale působení člověka vylučuje. Je to z určitého pohledu pochopitelné, „ v krajině, která je intenzivně využívána, obhospodařovaná a trvale se mění, jsou chráněná území velmi významným útočištěm řady vzácných ohrožených organismů, jsou to do jisté míry ostrovy vzniklé zaplavením původní přírody lidskou činností. Možná jednou, v budoucnosti budeme chránit kompletně celou

krajinu prostředky dnes tak nereálnými, že nebude třeba ji rozdělovat na místa zakázaná a povolená. Prostě dobrý vztah k okolí se pro nás stane samozřejmostí a pravidla, zákony a normy budou nástroji hledání řešení, nikoliv hledání a trestání viníka.¹³⁹

V Kosárkových obrazech bylo zachyceno právě i to každodenní působení člověka v přírodě, jeho soužití s ní, které ještě tolik nenarušovalo krajinný ráz, ale splývalo s ním a tvořilo v obrazech malebnou stafáž. A to už obnovit není možné. Něco však udělat můžeme. Aby si člověk dokázal vytvořit ke krajině a k přírodě vztah, můžeme povzbudit jeho cit, který je základem a součástí ekologického přístupu ke světu vůbec. S tím pak souvisí i estetické vnímání, zodpovědnost vůči ostatním lidem, zájem o život společnosti a uznání práva krajiny a přírody na samostatnou existenci. Jak jsme viděli, nejsilněji se tyto city ke krajině a k přírodě projevovaly v romantismu 19. století, právě v době, kdy maloval své obrazy Adolf Kosárek. Druhá polovina 19. století pak přinesla i nové poznatky biologie, geografie a dalších přírodních věd, které umožnily krajinu lépe poznat a pochopit, jaké místo má v jejím fungování člověk. Krajina se stala hodnotou, kterou je potřeba chránit a zároveň hodnotou, jejíž vnímání a pobyt v ní nám přináší příjemné pocity. Přispívá i k důležité relaxaci a utváření tvůrčích schopností člověka, je inspirací i zajímavým místem poznávání. Krajina je tedy důležitou součástí našeho života. Člověk, který s ní dokáže žít v souladu, nejen ji využívat pro své cíle, ale zároveň ji i chránit, vychovávat své děti k citlivému vztahu ke krajině a také se sám omezovat, může být pak považován za toho, kdo krajinu skutečně miluje. Teprve tehdy by krajina mohla získat obdobný smysl a podobu, jaký cítíme z Kosárkových obrazů.

Kosárkovy obrazy přispěly právě k utváření vztahu člověka ke krajině. Za to, že se nám v ní líbí vděčíme kultuře romantismu.¹⁴⁰ Na procházkách pak díky obrazům A. Kosárka, J. Mánesa, J. Mařáka a dalších umělců bezděky hledáme jejich barvy, siluety a krajinnou scénérii známou z jejich krajinomaleb. Umění tak hraje důležitou roli v naší percepci krajiny.

¹³⁹ P. Mudra: *Vstoupit do krajiny, kap. 14. Chráněná území.*

¹⁴⁰ H. Librová: *Láska ke krajině?*, str. 161.

Závěr

Tato práce měla zmapovat středočeskou krajinu v 19. století, tak jak ji ve svých obrazech zachytil Adolf Kosárek a porovnat ji s její současnou podobou. Zjistili jsme, že romantismus 19. století nás svojí idealizovanou krajinou a návratem k přírodě ovlivnil více než jsme si dokázali představit. Přestože krajinomalba byla dávno nahrazena fotografií, která v současnosti přebírá její uměleckou roli, její krásné obrazy v nás zůstaly jako archetyp vnímání krajiny. Charakteristická krajina našeho domova je součástí našeho života, nejen jako okolí, ale jako součást naší existence. Podobně jako romantici v krajině hledáme utěšení, není pro nás ale už tak tajemnou a mystickou, ale dokážeme se více radovat z pobytu v ní, poznávat ji a přispět i k její ochraně. Je pro nás důležitá i z hlediska smysluplného trávení volného času. Ze všech těchto důvodů snad v sobě dokážeme najít sílu ji dál utvářet a chránit, aby se zachovala i dalším generacím.

Přílohy

1. Kosárkovy práce vystavené na výročních výstavách

Naformátováno: Odrážky a číslování

Krasoumné jednoty

/40 KOSÁRKOVY PRÁCE VYSTAVENÉ NA VÝROČNÍCH VÝSTAVÁCH KRASOUMNÉ JEDNOTY	
1853 /vystavil jako žák Akademie/	KJ č.k. 91 Krajina v bouři /Gewitterlandschaft/, olej, 70 zlatých...č.k. 6 obr. 10 /dnes v majetku Pražského arcibis- kupství/ KJ č.k. 129 Stmívání /Abenddämmerung/, olej 150 zlatých...č.k. 9 obr. 15 /dnes v Národní galerii O 10815/ KJ č.k. 154 Podzimní ráno /Herbstmorgen/, olej, 80 zlatých...č.k. 8 obr. 7 /dnes v Národní galerii O 2754/
1854 /žák Akademie/	KJ č.k. 288 Motiv od Pardubic /Motiv aus der Gegend bei Pardubitz/, olej, 200 zlatých...č.k. 11, obr. 14 /dnes v Národní galerii O 5198/ KJ č.k. 259 Letní den. Krajina od Dvora Králové /Ein Sommertag. Gegend bei Königinhof/, olej, 180 zlatých...č.k. 82 /dnes neznámé/ KJ č.k. 290 V lese /Im Walde/, olej, 100 zlatých...č.k. 10, obr. 13 /dnes v Severočeské galerii v Litomě- řicích/
1855 /žák Akademie/	KJ č.k. 39 Krajina ze středních Čech /Gegend aus dem mittleren Böhmen/, olej, 180 zlatých ...č.k. 20, obr. 17 a II /dnes v Národní galerii O 4991/ KJ č.k. 40 Ideální krajina /Ideale Landschaft/, olej, 300 zlatých...č.k. 15, obr. 16 /dnes v Národní galerii O 4743/
1856 /žák Akademie/	KJ č.k. 57 Lesní krajina /Waldlandschaft/, olej, 560 zlatých...č.k. 23, obr. 23 /dnes v Národní galerii O 4596/
1857 /žák Akademie/	KJ č.k. 121 Hřbitov u moře /Friedhof am Meere/, olej, 270 zlatých...č.k. 85 /dnes neznámé, známe jen studie v Zápá- dočeské galerii v Plzni/ KJ č.k. 137 Zimní noc /Winternacht/, olej, 270 zlatých...č.k. 32, obr. 30 a VIII /dnes v Národní galerii O 3002/
1858	KJ č.k. 5 Osamělá krajina /Einsame Gegend/, olej, 270 zlatých...č.k. 44, obr. 43 /dnes v Národní galerii O 4630/ KJ č.k. 357 Krajina. Motiv od Kokořina /Landschaft. Motiv aus den Thälern von Kokořin/, olej, 180 zlatých...č.k. 85, obr. 87 /dnes neznámé, známe jen z reprodukce/
1860 /vystaveno posmrtně/	KJ č.k. 4 Krajina /Landschaft/, olej, 240 zlatých ...č.k. 88 /z Barvitiových údajů víme, že byl vystaven

- dnes nezvěstný, Kosárkův poslední dokončený obraz Čertova louka /Motiv z Krkonošského dolu/
- 1862 KJ č.k. 182 Krajina /Landschaft/, olej, 200 zlatých
/z referátu Jana Nerudy se domníváme, že šlo o Letní Krajinu s kaplí, dnes v Národní galerii O 4989/...č.k. 54, *obr. 55 a I*
- 1865 KJ č.k. 339 Krajina /Landschaft/ olej, 200 zlatých
/kritiky se již o vystaveném obraze nezmiňují/

2. Výstavy obrazů A. Kosárka

- Katalog der Kunstaussstellung der Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag 1853-1863 /Katalog výročních výstav Krasoumné jednoty pro Čechy při Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze v letech 1853-1863/ - *KJ 1853 ad.*
- Leitmeritzer Kunstaussstellung des Kunstvereines für Böhmen im Jahre 1872 - *Litoměřice 1872*
- Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Böhmen. Katalog der Gemälde-Galerie im Künstlerhause Rudolphinum zu Prag, Prag 1889 - *SVPU 1889*
- Všeobecná zemská výstava v Praze. Seznam umělecké výstavy. Skupina XXIV. Praha 1891 - *Praha 1891*
- Seznam obrazů Ing. Richarda Jahna, Praha 1902 - *Praha 1902*
- Moderní galerie Království českého v Praze - *Praha 1907*
- Seznam Jubilejní výstavy Krasoumné jednoty pro Čechy, Rudolphinum, Praha 1908 - *Jubilejní KJ 1908*
- Katalog obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách, Rudolphinum, Praha 1912 - *SVPU 1912*
- Katalog obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách, Rudolphinum, Praha 1913 - *SVPU 1913*
- Jubilejní výstava Umělecké besedy 1863-1913, Obecní dům, Praha 1913 - *Jubilejní UB 1913*
- Praha 1750-1850. Památky literární a občanské. Výstavu pod záštitou rady král. hl. m. Prahy uspořádalo Městské muzeum pražské za pomoci zvláštního výboru. Staroměstská radnice, Praha 1916 - *Praha 1916*
- Výstava pohledů na český kraj 1800-1870. Okresní válečná úřadovna a Pomocné válečné komitě českých žen v Praze, Praha 1917 - *Praha 1917*
- Výstava starých obrazů z místního majetku v Českých Budějovicích 1922 - *České Budějovice 1922*
- Dílo Adolfa Kosárka, SVU Mánes, Praha 1924 - *SVU Mánes 1924*
- Katalog der Moderne Galerie in Prag, Prag 1926 - *MG 1926*
- Sto let českého umění /1850-1950/, Praha 1930 - *Praha 1930*
- Průvodce po Moderní galerii, Praha 1934 - *MG 1934*
- Průvodce po Moderní galerii, Praha 1936 - *MG 1936*
- Stručný průvodce obrazárnou Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách, Praha 1936 - *SVPU 1936*
- Česká tradice v 19. století, SVU Mánes, Praha 1938-39 - *SVU Mánes 1938-39*
- Výstava vybraných děl ze 14.-20. století Národní galerie, Praha 1945 - *NG 1945*
- České malířství XIX. století, Národní galerie, SVU Mánes, Praha 1946 - *SVU Mánes 1946*
- Les v českém malířství, Národní galerie v Praze, Zbraslav 1947 - *NG 1947*
- Čeští klasikové 19. století. Seznam vystavených prací. Národní galerie v Praze, Výtvarný odbor Umělecké besedy, Slovanský ostrov, Praha 1948 - *NG UB 1948*
- Čeští klasikové 19. století, Národní galerie v Praze. Zemské

muzeum v Brně, Dům umění v Brně, Brno 1948-49 - *Brno 1948-49*
 Klasikové českého malířství ve sbírkách Pražského hradu,
 Ministerstvo informací a osvěty, Belveder, Praha 1949 - *PH 1949*
 Českí klasikovia XIX. storočia, Národná galéria v Prahe, Výtvarný
 odbor UBS, Výstavný pavilón Umeleckej besedy slovenskej,
 Bratislava 1949 - *Bratislava 1949*
 Mistři českého umění 19. století, Národní galerie v Praze, MNV
 a Městská galerie v Litomyšli 1949 - *Litomyšl 1949*
 České umění 19. století ze sbírek Národní galerie a Pražského
 hradu, Praha 1950 - *NG PH 1950*
 Národní galerie krajským galeriím, Národní galerie v Praze, Svaz
 československých výtvarných umělců, Umělecká beseda,
 Slovanský ostrov, Praha 1950 - *NG KG 1950*
 Česká krajina XIX. století. Národní galerie a Svaz čsl. výtvarných
 umělců, Umělecká beseda, Slovanský ostrov, Praha 1951 - *NG 1951*
 Česká krajina XIX. století, Národní galerie v Praze, Ustřední
 národní výbor v Brně, Dům umění města Brna 1952 - *Brno 1952*
 Česká krajinomalba 19. storočia, Národní galerie v Praze,
 Slovenská národní galerie, Bratislava 1952-53 - *Bratislava 1952-53*
 Katalog výstavy československého výtvarného umění XIX. a XX.
 století, Národní galerie v Praze, Moskva 1954 - *Moskva 1954*
 České malířství XIX. století, Národní galerie v Praze, Jízdárna
 Valdštejnského paláce, Praha 1955 - *NG 1955*
 Adolf Kosárek /1830-1859/, souborná výstava díla k stému výročí
 narození. Národní galerie v Praze, Valdštejnská jízdárna, Praha
 1959 - *NG 1959*
 Masterpieces of Czech Art Edinburgh international festival The
 royal scottish academy, Edinburgh 1959 - *Edinburgh 1959*
 Adolf Kosárek /1830-1859/, Národní galerie v Praze, Galerie
 Vysočiny v Jihlavě 1960 - *Jihlava 1960*
 Výstava přírůstků 1957-1962. Obrazy. Národní galerie v Praze, Praha
 1962 - *NG 1962*
 Československé umění 19. a 20. století, Ministerstvo kultury,
 Národní galerie v Praze, Sofie 1962 - *Sofie 1962*
 Expozitia de arta plastica cehoslovaca, Sec. XIX. si XX., Bucuresti
 1962 - *Bukurešť 1962*
 Československé malířství 19. a 20. století, Národní galerie v Praze,
 Budapešť 1963 - *Budapešť 1963*
 Od Mánesa ke Špálovi, Národní galerie v Praze, Oblastní galerie
 v Liberci, 1963 - *Liberec 1963*
 České malířství 19. století, Národní galerie v Praze, Valdštejnská
 jízdárna 1963 - *NG 1963*
 Tschechische und Slovakische Kunst des 19. und 20. Jahrhunderts
 1850-1920. Nationalgalerie in Prag, Slovakische Nationalgalerie in
 Bratislava, Staatliche Museen zu Berlin, Staatliche Kunstsam-
 mlungen Dresden 1964 - *Berlin 1964*
 České malířství 19. století ze sbírek Národní galerie v Praze,
 Moravská galerie v Brně 1967 - *Brno 1967*
 Česká malba XIX. století, Národní galerie v Praze, Západočeská

galerie v Plzni, Ostrov nad Ohří 1967 - *Ostrov nad Ohří 1967*
 Česká krajina 19. století ze sbírek Národní galerie, Národní galerie v Praze, Galerie výtvarného umění Litoměřice 1966-67 - *Litoměřice 1966-67*
 Má vlast. České malířství XIX. století, Národní galerie v Praze, Praha 1968 - *NG 1968*
 Česká krajina, Národní galerie v Praze, Alšova jihočeská galerie na Hluboké 1969 - *Hluboká 1969*
 Středočeská krajina v díle českých malířů 19. a 20. století, Středočeská galerie v Praze, Karlštejn 1970 - *Karlštejn 1970*
 České malířství 19. století ze sbírek Moravské galerie, Moravská galerie v Brně 1971 - *Brno 1971*
 České umění XIX. století, Mikoláš Aleš, Josef Václav Myslbek, Národní galerie v Praze, Jízdárna Pražského hradu, Praha 1972 - *NG 1972*
 České umění 19. století ze sbírek Národní galerie v Praze, Galerie výtvarného umění v Chebu 1972 - *Cheb 1972*
 České malířství 19. a 20. století, Galerie výtvarného umění Ostrava 1972 - *Ostrava 1972*
 České malířství 19. století ze sbírek Moravské galerie, Oblastní galerie výtvarného umění ve Zlíně 1973 - *Zlín 1973*
 České malířství XIX. století, Národní galerie v Praze, Litomyšl 1975 - *Litomyšl 1975*
 České malířství 19. a počátku 20. století, Národní galerie v Praze, Bělehrad 1975 - *Bělehrad 1975*
 Klasikové českého malířství ze sbírek Pražského hradu, Kancelář prezidenta republiky, Národní galerie v Praze, Jízdárna Pražského hradu 1976 - *NG PH 1976*
 České malířství první poloviny 19. století, Národní galerie v Praze, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě 1976 - *Nové Město 1976*
 Česká krajinomalba 19. století, Národní galerie, Západočeská galerie v Plzni 1976 - *Plzeň 1976*
 Praha a Střední Čechy, Středočeská galerie, Praha 1977 - *SG 1977*
 Český realismus /Karel Purkyně, Soběslav Pinkas, Viktor Barvitius, Adolf Kosárek/, Národní galerie v Praze, Alšova jihočeská galerie na Hluboké 1978 - *Hluboká 1978*
 České malířství XIX. století ze sbírek Galerie výtvarného umění v Ostravě 1978 - *Ostrava 1978*
 České malířství 19. století ze sbírek Moravské galerie v Brně, Jihlava 1979 - *Jihlava 1979*
 Klasikové české malby 19. století, Národní galerie v Praze, Městský dům kultury v Karvině 1979 - *Karviná 1979*
 Česká krajina 19. století, Moravská galerie v Brně, Brno 1979 - *Brno 1979*
 Pejsazul in pietura Ceha si Slovaca, Secolete 19.-20. Moravská galerie Brno, București 1980 - *Bukurešť 1980*
 Mířtři české krajiny 19. století ze sbírek Národní galerie v Praze, Krajské muzeum v Teplicích, Teplice 1980 - *Teplice 1980*
 Krajina v české malbě 19. století, Národní galerie v Praze, Muzeum

Středního Pootaví ve Strakonících, Strakonice 1980 - *Strakonice 1980*

Klasikové malířství 19. století, 2. část. Národní galerie v Praze, Oblastní galerie v Liberci, Severočeská galerie v Litoměřicích, Litoměřice 1981 - *Litoměřice 1981*

Czeskie i Slowackie malarstwo pejzażowe 1850-1950. Moravská galerie Brno, Warszawa 1982, Krakow 1983 - *Varšava 1982*

České výtvarné umění 19. a 20. století, Středočeská galerie, Mladá Boleslav 1982 - *SG1982*

Česká krajina, Národní galerie v Praze, Ústav krajinné ekologie ČSAV, Alšova jihočeská galerie, Hluboká 1983 - *Hluboká 1983*

Česká krajina 19. a 20. století. Středočeská galerie, Národní galerie v Praze, Městské muzeum v Mnichově Hradišti 1983 - *Mnichovo Hradiště 1983*

Die tschechische Malerei des XIX. Jahrhunderts, Nationalgalerie Prag, Österreichische Galerie im Oberen Belvedere, Wien 1984 - *Vídeň 1984*

České maliarstvo 1850-1900 zo zbierok Národnej galérie v Prahe, Galéria Františka Studeného v Nitre 1984 - *Nitra 1984*

Biedermeier - realismus. Evropské malířství 19. století. Moravská galerie v Brně 1984 - *Brno 1984*

Česká malba a kresba 19. století ze sbírek Moravské galerie v Brně. Galerie výtvarného umění v Hodoníně 1986 - *Hodonín 1986*

Alois Bubák a česká krajinomalba 2. poloviny 19. století, 28. výtvarné Hlinecko. Národní galerie v Praze, Sdružený klub ROH Hlinsko v Čechách 1987 - *Hlinsko 1987*

Přirůstky 1985-1987. Galerie hl. města Prahy, Staroměstská radnice 1988 - *GHMP 1988*

České malířství 19. století ze sbírek Galerie hl. města Prahy, stálá expozice v zámku Trója, Praha 1990 - *GHMP 1990*

3. Katalog vybraných obrazů A. Kosárka

1. **Krajina ze středních Čech, I. Studijní varianta (1855)**¹⁴¹, obr. 6 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 69,5 x 86 cm, značeno vpravo dole ligaturou AK. NG 0 12226, zakoupeno 1969 od Evy Maternové z Anglie.
Literatura: Halasová, Štech 1959 str. 27, 90, č.k. 10, ř.č. 10 – Kotalík 1983 b.r. č. 1 – Reitharová 1984 str. 48, b.r. č. 9 (Krajina ze středních Čech II.) – J.T. Kotalík 1984 b.r. str. 8 – Blažičková 1987 b.r. č.8.
Vystaveno: NG 1959 č.k. 9 (Krajina ze středních Čech II.) – NG 1972 č.k. 107 (Krajina s mostem, Krajina ze středních Čech II.) – Hluboká 1978 č.k.155 (Krajina ze středních Čech II.) – Strakonice 1980 str. 14 – Litoměřice 1981 č.k. 27 (Krajina ze středních Čech, Krajina s kamenným mostem) – Hluboká 1983 č.k. 80 – Vídeň 1984, č.k. 33 b.r. č. 10
2. **Krajina ze středních Čech (Krajina s kamenným mostem), II. varianta (1855)**, obr. 7 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 75 x 117,5 cm, značeno vpravo dole: Kosarek. Vztadu na rámu dobový štítek: Adolf Kosarek aus Prag. Gegend aus dem mittleren Böhmen, 180 zl. Dále štítek sbírky Josefa Schulze a razítko Moderní galerie.
NG O 4991 (M 760), zakoupeno 1927 ze sbírky Josefa Schulze. Původní majitel MUDr. Karel Vostrý ze Žatce získal obraz z výstavu Krasoumné jednoty 1855. Ve stálé expozici kláštera sv. Jiří.
Literatura: Pražské noviny 11.5.1855 – Bohemia 24.5.1855 – Schmidt 1860 – Ottův slovník 1899, str. 913 – Toman 1926 str. 11, 15 č.k. 31 – Volavka 1930 str. 214 – Volavka 1937 str. 354 r.s. 357 – Loriš 1939 ř.č. 10 – Květ 1940 r.č. 129 – Neumann 1952 str. 41, b.r. v příloze – Halasová, Štech 1959 str. 27, 51, 90, č.k. 9, r.č. 11,12 a 13 (detail) – Volavka 1968, str. 154, 155 – Reitharová 1984 1984 str. 48, 52, b.r. č. 10.
Vystaveno: KJ 1855 č.k. 39 (Gegend aus dem mittleren Böhmen, 180 zl.) – SVU Mánes 1924, č.k. 22 – MG 1934 Č.K. 145 – NG 1945 Č.K. 101 – NG UB 1948 č.k. 103 (Krajina s fůrou sena) – Brno 1948-49 č.k. 63 (Krajina s fůrou sena) – Litomyšl 1949 č.k. 60 (Krajina s fůrou sena) – Bratislava 1949 č.k. 36 (Krajina s fůrou sena) – NG PH 1950 č.k. 112 – NG 1951 č.k. 89, r. – Brno 1952 č.k. 36. r.č. 6 – Bratislava 1952 č.k. 48, r. – Varšava 1954 č.k. 83 – Moskva 1954 č.k. 83 – NG 1955 č.k. 73 – NG 1959 č.k. 8, r.č. 8 – Sofie 1962 č.k. 29 – Bukurešť 1962 č.k. 29 – Budapešť 1963 č.k. 68 – NG 1968 č.k. 58 – Bělehrad 1975 č.k. 35 – Nové Město 1976 č.k. 65 – Praha 1977 č.k. 28, r. – Hluboká 1978 č.k. 152, r.č. 17.

¹⁴¹ Viz N. Blažičková-Horová: *Adolf Kosárek*, Katalog díla A. Kosárka, str.44 - 75.

3. **Krajina ze středních Čech (Krajina s mostem u samoty), III. Varianta (1855 – 56), obr. 8 v Obrazové příloze této práce.**
 Olej, plátno, 48 x 81,5 cm, neznačeno.
 NG O 10248 (DO 6091, Z 4596), získáno 1950 ze sbírky JUDr. Jaroslava Preisse.
 1950 restauroval Mojmir Hamsik.
 Literatura: Toman 1926 č.k. 29 (Krajina s malým mostem) – Halasová, Štech 1959 str. 27, 35, 51,90, č.k. 11, r.č. 10 (reprodukce správná, název patří k č.k. 10) – Reitharová 1984, str. 70, 77, b.r. č. 23.
 Vystaveno: NG 1951 č.k. 96 – Brno 1952 č.k. 10, r.č.10 – Jihlava 1960 č.k. 4, r.s. 13 – Cheb 1972 č.k. 27 – Hluboká 1978 č.k. 164 – Nitra 1984 č.k. 32 – Hlinsko 1987 č.k. 104.
4. **Ideální krajina (Před bouří), I. Varianta (1855), obr. 9 v Obrazové příloze této práce.**
 Olej, plátno, 90 x 79 cm, značeno vpravo dole: Kosarek. Vzadu na rámu štítek s nápisem: Nro 9. Vor dem Gewitter. Landschaft von Kosarek. Dále štítek a razítko Moderní galerie. NG O 4743 (M 374), zakoupeno 1922 od Alexandra Hockeho. 1860-99 byl majitelem obrazu pravděpodobně arcivévoda Jan , místodržící v Tyrolsku.
 Literatura: Bohemia 24.5.1855 – Pražské noviny 11.5.1855 – Schmidt 1860 – Ottův slovník 1899, str. 913 – Toman 1926, str. 8, 10, č.k. 17 – Volavka 1930, str. 208, 210 – Štech 1935, b.r. č. 5 – únor, březen (krajina) – Volavka 1937, str. 355 (uvedená repr. patří k obrazu Krajina s hradem, NG O 4764) – Halasová, Štech 1959, str. 27, 52, 90-91, č.k. 12, r.č. 14, ale také s. 100, č.k. 81 (mezi nezvěstnými díly – neztotožňuje se s Ideální krajinou vystavenou v roce 1855, domnívá se, že motiv Kosárek maloval třikrát) – Volavka 1968, str. 149 – Reitharová 1984, str. 48, 56 b.r. č. 11 (přebírá názor Halasové o trojím zpracování motivu).
 Vystaveno: KJ 1855 č.k. 40 (Ideale Landschaft, 300 zl.) – Praha 1891 č.k. 707 (Krajina s oděnci) – SVU Mánes 1924 č.k. 31 – MG 1926 č.k. 171 – MG 1934 č.k. 48 – NG 1945 č.k. 103 – NG 1947 č.k. 24, r. v příloze – Brno 1948-49 č.k. 61 – Litomyšl 1949 č.k. 58 – Bratislava 1949 č.k. 34 – NG PH 1950 č.k. 106 – NG 1955 č.k. 79 – NG 1959 č.k. 13, r.č. 13 – Jihlava 1960 č.k. 6, r.s. 14 – NG 1963 č.k. 35 – Hluboká 1969 č.k. 112 – Hluboká 1978 č.k. 153 – Litoměřice 1981 č.k. 24, r.
5. **Ideální krajina, II. varianta (1855), obr. 10 v Obrazové příloze této práce.**
 Olej, plátno, 79 x 68 cm, značeno vlevo dole šikmo: Kosarek. Na rubu razítko vídeňského výrobce malířského plátna: W. Coller a CO Wien.
 NG O 7888, získáno 1960 ze sbírky ing. V. Butty. Původním majitelem by pražský soukromník H. Weisse (1860), později B. Pereles v Praze.
 Literatura: Schmidt 1860 (uvádí jako repliku předchozí malby) –

Toman 1926, str. 11 (pod názvem Krajina ze Šumavy) – Halasová, Štech 1959, str. 29, 52, 69, 91, č.k. 13 – Reitharová 1984, str. 56.

Vystaveno: Praha 1891, č.k. 797 (pod názvem Krajina ze Šumavy) – SVU Mánes 1946, č.k. 44 (Před bouří) – NG 1947 č.k. 26 (Krajina s jezdcem) – Litomyšl 1949 č.k. 56 (Krajina s jezdci) – NG 1959 č.k. 14, r.č. 14 – NG 1962 č.k. 41 – Litomyšl 1975 č.k. 66 – Hluboká 1978 č.k. 154 – Strakonice 1980 str. 14.

6. **Krajina s hradem (Po bouří), (1855)**, obr. 12 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno, 53 x 42,5 cm, neznačeno. Na zadní straně štítek a razítko Moderní galerie. NG O 4764 (M 401), zakoupeno 1923.

Literatura: Toman 1926, str. 10, č.k. 22 – Volavka 1937 r.č. 355 (text i název se však vztahují k obrazu Ideální krajina (Před bouří), NG O 4743 – Loriš 1939 r.č. 8 – Neumann 1952 str. 40 – Halasová, Štech 1959 str. 35, 53, 91, č.k. 17, r.č. 18 – Reitharová 1984, str. 70 b.r. č. 22.

Vystaveno: SVU Mánes 1924 č.k. 36 – MG 1926 č.k. 172 – NG PH 1950, č.k. 123 – NG 1959 č.k. 24, r.č. 24 – Jihlava 1960 (pouze r. v příloze) – Hluboká 1978 č.k. 167 – SG 1982 č.k. 20.

7. **Chalupy ve skalách (1855)**, obr. 14 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno, 44,5 x 58 cm, neznačeno. Soukromý majetek v Praze.

8. **Motiv z údolí u Kokořína (1858)**, obr. 15 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno, 71 x 110 cm, značeno vlevo dole: Kosarek. Roku 1858 (z výstavy Krasoumné jednoty?) zakoupil pivovarský mistr Jan Semrád z Heřmanova Městce. Později (1926) byl majitelem Josef Schulz z Prahy. Dnes nezvěstné.

Literatura: Bohemia 15.5. 1858 – Österreichisches Morgenblatt 29.4.1858 – Schmidt 1860 – Ottův slovník 1899 str. 913 – Toman 1926 str. 11, č.k. 35 (Letní krajina s chalupou, Motiv z Kokořína) – Květ 1940 r.č. 128 – Halasová, Štech 1959, str. 35, 62 č.k. 35 (omylem uváděno jako majetek Národní galerie) – Reitharová 1984, str. 72, r.č. 31 (uvádí jako nezvěstné).

Vystaveno: KJ 1858 č.k. 357 (Motiv aus den Thälern von Kokořín) – SVU Mánes 1924 č.k. 34 (Letní krajina s chalupou) – NG 1959 č.k. 72, r.č. 72 (mezi nezvěstnými díly).

9. **Lesní krajina (Poustečna), I. Varianta (1856)**, obr. 16 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno 190 x 154 cm, značeno vpravo dole: A. Kosarek, 1856. Na zadní straně štítek a razítko Moderní galerie. NG O 4596 (M 26), odkaz Františka Rutha z roku 1904. Původně získal obraz lékárník

Rosa z Podbořan 1856 přímo z výstavy Krasoumné jednoty, r. 1860 byl majitelem pražský obchodník s vínem p. Pilz.

Literatura: Lumír 6.6.1856 – Bohemia 4.5.1856 – Bohemia 1.7.1856 – Schmidt 1860 – Ottův slovník 1899, str. 913 – Zlatá Praha 1902, str. 321 – Matějček, Wirth 1920 r. tab. 37, anglické vydání Londýn 1924, tab. 35 – Toman 1926, str. 10, č.k. 24 (Poustečna v lese) – Volavka 1930, str. 210, 216, r.s. 212 (Krajina s poustečnickem) – Volavka 1937 str. 356, r.s. 360 – Loriš 1939 r.č. 9 – Halasová, Štech 1959, str. 29, 53, 91, č.k. 14, r.č. 16 – Volavka 1968, str. 150, r.č. 54 – Reitharová 1984, str. 56, 60, b.r. č. 12.

Vystaveno: KJ 1856 č.k. 57 (Waldlandschaft, 560 zl) – MG 1907 – SVU Mánes 1924 č.k. 26 (Lesní krajina. Poustečna v horách v podvečer) – SVU Mánes 1946 č.k. 45 (Poustečna), r. – NG KG 1950 č.k. 145 (Poustečna) – NG 1959 č.k. 15, r.č. 15 (Lesní krajina I.) – NG 1974 č.k. 22 (Poustečna) – Hluboká 1978 č.k. 157 – Hluboká 1983 č.k. 82 (Lesní krajina s poustečnou).

10. Lesní krajina (Poustečna), II. varianta (1856), obr.18 v Obrazové příloze této práce.

Olej, plátno 90 x 79 cm, značeno vpravo dole: Kosarek. Na rubu razítko Moderní galerie. NG O 4744 (M 375), zakoupeno 1922 od Alexandra Hockeho. Původní majitel hr. Salm v Praze, později (1891) v majetku B. Perelese v Praze.

Literatura: Schmidt 1860 (uvádí jako variantu předcházející velké Lesní krajiny) – Toman 1926 str. 10, č.k. 25 – Volavka 1937, str. 356 – Halasová, Štech 1959, str. 29, 53, 91, č.k. 15, r.č. 17 (Lesní krajina II.) – Volavka 1968, str. 149, 150 – Reitharová 1984, str. 60.

Vystaveno: Praha 1891 č.k. 697 (Skalnatá krajina lesní) – SVU Mánes 1924 (Lesní krajina. Poustečna v horách v podvečer) – NG 1945 č.k. 106 – NG 1947 č.k. 30 – Brno 1848-49 č.k. 64 (Malá poustečna) – Litomyšl 1949 č.k.61 (Malá Poustečna) – Bratislava 1949 č.k. 37 (Malá poustečna) – NG PH 1950 č.k. 101 – NG 1959 č.k. 16, r.č. 16 (Lesní krajina II. Poustečna) – Jihlava 1960 č.k. 7, r.s. 17 (Lesní krajina II, Poustečna) – Hluboká 1978 č.k. 158 (Lesní krajina II, Poustečna) – Litoměřice 1981 č.k. 25 (Lesní krajina II, Poustečna) – Hlinsko 1987 č.k. 103.

11. Lesní krajina (Poustečna), III. Varianta (1856), obr. 19 v Obrazové příloze této práce.

Olej, plátno, 53,5 x 44 cm, značeno vlevo dole: Kosarek. Vzadu na rámu: Beilass Cardinal Fürst von Schwanzenberg. Dole na štítku: Komposition von Kosarek 1856. Majetek Pražského arcibiskupství.

Literatura: Schmidt 1860 – Toman 1926, str. 10, č.k. 2 (Poustečna v horách) – Halasová, Štech 1959, str. 29, 53, 91, č.k. 16 (Lesní krajina III) – Reitharová 1984, str. 60.

Vystaveno: Praha 1891 (některé z čísel 770, 779, 807, pod kterými

byly uvedeny Kosárkovy obrazy z Pražského arcibiskupství, vždy pod názvem Krajina) – Praha 1917 č.k. 10 – SVU Mánes 1924 č.k. 25 – NG 1959 č.k. 17 (Lesní krajina III).

12. **Žebrák, studie (1856)**, obr. 17 v *Obrazové příloze této práce*.
Kresba tužkou, papír, 21,5 x 20,5 cm, značeno vpravo dole: Adolf Kosarek 1856. Na zadní straně štítek s pozdějším přípisem tužkou: Podobizna malíře J. Hilberta. Kdysi v majetku F.X. Jiřika, dnes nezvěstné.
Literatura: Toman 1926, str. 15 – Halasová, Štech 1959, str. 97, č.k. 48, r. za s. 8 (Studii žebračka pokládá za studii poustevníka k Lesním krajinám).
Vystaveno: SVU Mánes 1924 č.k. 32.
13. **Krajina s lovci (1856)**, obr. 21 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 78,5 x 67 cm, neznačeno. NG O 10247 (DO 6090, Z 4395), získáno 1950 ze sbírky JUDr. Jaroslava Preisse.
Literatura: Pečírka 1924-25, r.s. 54 – Toman 1926 č.k. 41 (Krajina) – Loriš 1939 r.č. 24 – Halasová, Štech 1959, str. 52, 92, č.k. 20, r.č. 21 (Krajina s dvěma lovci a psem) – Reitharová 1984, str. 70, b.r. č. 20.
Vystaveno: Brno 1952 č.k. 33 – Bratislava 1952 č.k. 45 – NG 1955 č.k. 78 – NG 1959 č.k. 23, r.č. 23 – Sofie 1962 č.k. 30 – Bukurešť 1962 č.k.30 – NG 1963 č.k. 36 – Budapešť 1963 č.k. 69 – Brno 1967 č.k. 29 – NG 1968 č.k. 60 – Bělehrad 1975 č.k. 36, r.č. 36 – Nové Město 1976 č.k. 66 – Hluboká 1978 č.k. 163 – Teplice 1980 č.k. 32 – Litoměřice 1981 č.k. 29, r. – Nitra 1984 č.k. 31, r.č. 31 – Hlinsko 1987 č.k. 105.
14. **Chalupa ve stromoví (1856)**, obr.20 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 35 x 37,5 cm, značeno vpravo dole: Kosarek. Vzadu na rámu štítky s nápisy, nahoře: Beilass Cardinal Fürst Schwarzenberg, dole: Composition von Kosarek 1856. Majetek Pražského arcibiskupství.
Literatura: Schmidt 1860 – Toman 1926 č.k. 4 – Halasová, Štech 1959, str. 21, 29, 54, č.k. 18, r.č. 19 – Reitharová 1984, str. 60, b.r.č. 13.
Vystaveno: Praha 1891 (některé z čísel 770, 779, 807 pod kterými byly uvedeny Kosárkovy obrazy z Pražského arcibiskupství, vždy pod názvem Krajina) – Praha 1917 č.k. 9 – SVU Mánes 1924 č.k. 33 – NG 1959 č.k. 19, r.č. 19.
15. **Svatoprokopské (Dalejské) údolí u Klukovic (1856-57)**, obr. 25 v *Obrazové příloze této práce*.
Kresba tužkou, papír, 29,8 x 44,5 cm, značeno vpravo dole: A. Kosarek. NG K 33635, dar Geologického ústavu ČSAV, akademika R. Kettnera, z roku 1959 u příležitosti Kosárkovy výstavy v Národní

galerii. Obě kresby objevil Radim Kettner v roce 1926 v Geologickém ústavu. Patřily pravděpodobně mezi připravované předlohy pro Horopisné obrazy pražského okolí, které vydal český geolog Jan Krejčí v roce 1857 s kresbami Eduarda Herolda. Kosárkovy kresby vydány nebyly. Oba názvy upřesnil R. Kettner: Skála s kostelíkem sv. Prokopa zachycuje krajinu ještě před založením lomu, v druhém případě R. Kettner motiv ztotožnil s partií zadní části Prokopského údolí při ústí postranního údolí od Klukovic.

Literatura: Kettner 1932, str. 135 – Umění 1935, r. s. 82 – Volavka 1937, str. 357 – Volavková 1938, str. 21 – Loriš 1939, r.č. 14 (Údolí Divoké Šárky) – Neumann 1952 č.k. 43 – Halasová, Štech 1959, str. 30, 57, 97, č.k. 50, r.č. 61.

Vystaveno: NG 1959 č.k. 69, r.č. 69.

16. Skála s kostelíkem sv. Prokopa u Hlubočep (1856-57), obr.22
v Obrazové příloze této práce.

Kresba tužkou, papír, 29,8 x 44,5 cm, značeno vpravo dole: A. Kosarek. NG K 33634, dar Geologického ústavu ČSAV, akademika R. Kettnera, z roku 1959 u příležitosti Kosárkovy vástavy v Národní galerii. Tentýž motiv kresebně zachytil také V. Barvitijs, ze stejného místa při společné procházce.

Literatura: Kettner 1932, str. 135 – Umění 1935 r.s. 81 – Volavka 1937 str. 357 – Volavková 1938, str. 21, r.s. 11 – Loriš 1939 r.č. 15 (Sv. Prokop u Hlubočep) – Neumann 1952, str. 43 – Halasová, Štech 1959, str. 30, 50, 97, č.k. 49, r.č. 60 (Svatoprokopský lom u Hlubočep).

17. Krajina s dřevěným mostem (1858), obr. 27
v Obrazové příloze této práce.

Olej, plátno, 48,5 x 86 cm, značeno vlevo dole: Kosarek. Na zadní straně štítky SVPU.

NG O 510 (EC 2072, OP 670), dar prof. Dr. Josefa Hasnera, ryt. z Arthy z r. 1885 Obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel umění. Ve stálé expozici kláštera sv. Jiří.

Literatura: Zlatá Praha 1908 r.s. 413 (Krajina) – Jiřík 1909, r.s. 214 (Krajina s mostem) – Pečírka 1924-25 r.s. 43 – Toman 1926 č.k. 26 – Loriš 1939 r.č. 12 – Dvořák 1952 str. 8-9, b.r. v příloze – Neumann 1952, str. 43, b.r. v příloze – Halasová, Štech 1959, str. 27, 35, 51, 96, č.k. 45, r.č. 57 – Volavka 1968, str. 154, 155 – Kotalík 1979 b.r. č. 8 – Reitharová 1984, str. 77, b.r.č. 35.

Vystaveno: SVPU 1889, č.k. 418 (Krajina) – Jubilejní KJ 1908 č.k. 79 (Krajina) – SVPU 1913 č.k. 791 (Krajina) – Praha 1917 č.k. 36 (Krajina) – SVU Mánes 1924 č.k. 17 – SVPU 1936 č.k. 227 (Krajina s potokem a skupinou smrků) – NG 1945 č.k. 104 (Krajina) – NG UB 1948 č.k. 114 (Krajina) – Litomyšl 1948 č.k. 62 (Krajina) – Brno 1948-49 č.k. 65 (Krajina) – Bratislava 1949 č.k. 38 (Krajina) – NG PH 1950 č.k. 107 (Krajina) – NG 1951 č.k. 95 – Brno 1952 č.k. 38 – Moskva 1954 č.k. 84 – Varšava 1954 č.k. 84 –

NG 1955 č.k. 75 – NG 1959 č.k. 11, r.č. 11 – Jihlava 1960
jen r. v příloze (detail) – Mexiko 1969 č.k. 22 – Hluboká
1969 č.k. 110 – Cheb 1972 č.k. 28, b.r. – Nové Město 1976
č.k. 67 – Hluboká 1978 č.k. 168, r.č. 18.

18. Hrad Orlik (1857-58), obr.28 v Obrazové příloze této práce.

Olej, plátno, 89,5 x 121 cm, značeno vlevo dole: A. Kosarek. Původně
v majetku rodiny Clam-Gallasů, dnes neznámý.

Literatura: Toman 1926, str. 12, č.k. 8 – Halasová, Štech 1959, str. 93,
č.k. 27, r.č. 28 (uvádí jako neznámý).

Vystaveno: SVU Mánes 1924 č.k. 21 – NG 1959 č.k. 71, r.č. 71 (mezi
neznámými díly).

**19. Osamělá krajina (Selská svatba), studie (1858), obr. 31 v Obrazové
příloze této práce.**

Olej, plátno, 43,5 x 65 cm, neznačeno. NG O 9268, získáno 1961 ze
sbírky dr. Jana Bartoše. Ve stálé expozici kláštera sv. Jiří.

Literatura: Halasová, Štech 1959, str. 32-33, 100, č.k. 78, r.č. 82 –
Reitharová 1984, str. 78, b.r. č. 48 (uvedeno jako majetek
Uměleckoprůmyslového muzea v Praze).

Vystaveno: NG 1959 č.k. 31, r.č. 31 – NG 1963 č.k. 40 – Berlín 1964
č.k. 45 – Brno 1967 č.k. 32 – NG 1972 č.k. 110 – Bělehrad
1975 č.k. 38 – Hluboká 1978 č.k. 177.

**20. Osamělá krajina (Selská svatba), (1858), obr.33 v Obrazové příloze
této práce.**

Olej, plátno, 76,5 x 142 cm, značeno vpravo dole: Kosarek. Na zadní
straně štítek a razítko Moderní galerie a razítko císařských sbírek
s habsburským orlem (a s čísly: B 3970 a 3948). NG O 4630 (M 98),
dar Františka Josefa I. Z roku 1907. Obraz koupil z výstavy
Krasoumné jednoty 1858 Ferdinand I. a umístil ho na zámku Zákupy.
Ve stálé expozici kláštera sv. Jiří.

Literatura: Österreichisches Morgenblatt 29.4.1858 – Bohemia
15.5.1858 – Bohemia 15.6.1859 – Schmidt 1860 (Einsame
Gegend) – Premie UB 1892 – Hostinský 1895 r. v příloze –
Mádl 1898 str. 40 – Ottův slovník 1899 str. 913 (uvádí jako
dva různé obrazy: Osamělou krajinu z roku 1857 a pozdější
Selskou svatbu) – Jiránek 1909, str. 252 – Pečírka 1924-25,
str. 55 – Toman 1926, str. 9, 10, 13, č.k. 16 – Volavka
1930, str. 208, 210, r.s. 219 – Matějček 1935 r.č. 16 –
Volavka 1937 str. 357, r.s. 356 – Loriš 1939 r.č. 16 –
Novotný 1948 r.č. 28 – Neumann 1952, str. 42, b.r.
v příloze – Halasová, Štech 1959, str. 32, 55, 94, č.k. 34,
r.č. 38, 39 a 40 (detail), b.r.č. III – Volavka 1968 str. 157-
159, r.č. 56 – Vimr 1980 str. 44 – Kotalík 1983 str. 53 –
Reitharová 1984, str. 72, b.r. č. 29, 30 (detail).

Vystaveno: KJ 1858 č.k. 5 (Einsame Gegend, 270 zl.) – Praha 1891
č.k. 125 – Jubilejní UB 1913 r. v příloze – SVU Mánes
1924 č.k. 12 – MG 1926 č.k. 169 – MG 1934 č.k. 166 –
NG 1945 č.k. 100 – NG UB 1948 č.k. 107 – Praha 1949

č.k. 39 – NG PH 1930 č.k. 103 – NG 1951 č.k. 94 – NG
1955 č.k. 70 – NG 1959 č.k. 30, r.č. 30 – Jihlava 1960 bez
č.k., r.s. 18 – NG 1963 č.k. 39, r. v příloze – Berlín 1964
č.k. 44 – Brno 1967 č.k. 31 – NG 1968 č.k. 62 – Bělehrad
1975 č.k. 37, r.č. 37 – Hluboká 1978, č.k. 78, r.č. 19.

21. **Česká krajina (1858), obr. 30 v Obrazové příloze této práce.**

Olej, plátno, 79 x 141 cm, značeno vpravo dole: A. Kosarek. Na zadní straně razítko vídeňského výrobce malířského plátna: W. Koller a CO Wien, Silberne Medaille. Dále štítek SVPU a štítek a razítko Moderní galerie. NG O 498 (EC 2039), zakoupeno 1884 od dr. Hugo Tomana, který obraz získal 1883 od Františky Hábelové, vdovy po původním majiteli, litografu J. Hábelovi z Prahy. R. 1977 restauroval Mojmir Hamsík. Ve stále expozici kláštera sv. Jiří.

Literatura: Schmidt 1860 – Světozor 1884 str. 315, r.s. 312 – Ottův slovník 1899 str. 913 – Zlatá Praha 1904 r.s. 28 – Matějček, Wirth 1920 r. tab. 38, anglické vyd. Londýn 1924, tab. 36 – Schürer 1925 r.s. 421 – Toman 1926 s. 5, 10, č.k. 27 (Krajina ze středních Čech, Česká krajina) – Volavka 1930 r.s. 215 (Krajina ze středních Čech) – Kuchynka 1932 str. 23-24, b.r. – Matějček 1935 b.r. tab. VIII – Volavka 1937 str. 357-358, r.s. 358 – Loriš 1939 r.č. 17 – Novotný 1948 str. 12, r.č. 30 – Dvořák 1952, str. 7, b.r. v příloze, černobílá na obálce – Neumann 1952, str. 43, b.r. v příloze – Halasová, Štech 1959, str. 36, 56, 94-95, r.č. 48, 49, 50, 51 (detail) – Volavka 1968, str. 160-161, r.č. 57 – Vimr 1980, str. 44, r. v příloze – Reitharová 1984 str. 70, b.r. č. 24.

Vystaveno: SVPU 1889 č.k. 417 – SVPU 1913 č.k. 790 – Praha 1917 č.k. 3 – SVU Mánes 1924 č.k. 16 (Krajina ze středních Čech) – MG 1926 č.k. 168 – MG 1934 č.k. 146 – NG 1945 č.k. 109 – NG UB 1948 č.k. 38 – Brno 1948-49 jen r. v příloze – Praha 1949 č.k. 38 – Moskva 1954 č.k. 85 – Varšava 1954 č.k. 85 – NG 1955 č.k. 71 – NG 1959 č.k. 28, r.č. 28 – NG 1963 č.k. 37, r. v příloze – Berlín 1964 č.k. 43 – Brno 1967 č.k. 30 – NG 1968 č.k. 61, r. – Hluboká 1969 č.k. 108 – Hluboká 1978 č.k. 176.

22. **Motiv z okolí Kolínského (Pomník Bitvy u Kolína), 1858, obr. 35 v Obrazové příloze této práce.**

Olej, plátno, 41 x 95 cm, neznačeno. Na rubu štítek a razítko Moderní galerie. NG O 4703 (M 234), koupeno 1913. Původně (1860-84) v majetku malíře Petra Meixnera.

Literatura: Schmidt 1860 – Zlatá Praha 1884 str. 234 – Tomeš 1956 str. 35-36, č.k. 63, r.č. 32 (připisuje A. Bubákovi) – Halasová, Štech 1959, str. 34, 59-60, 95-96, č.k. 42, r.č. 45 – Macková 1960, str. 394, pozn. 21 na str. 395, r.s. 393, 394 (detail) – Volavka 1968, str. 144 – 145.

Vystaveno: NG PH 1950 č.k. 116 (Pomník na bojišti u Kolína) – NG 1951 č.k. 98 (Pomník na bojišti u Kolína) – NG 1959 č.k.

36, r.č. 36 – Jihlava 1960 bez č.k., r.s. 18 – Hluboká 1969
č.k. 109 (Krajina u Kolína) – Litomyšl 1975 č.k. 67 –
Hluboká 1978 č.k. 179.

23. **Letní krajina (1858)**, obr.36 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno, 98 x 132 cm, značeno vlevo dole: A. Kosarek. Sbírký Pražského hradu PHO 427, koupeno 1931 ze sbírky Otty Kretschmera z Prahy.

Literatura: Toman 1926, str. 15, č.k. 28 (ztotožňuje s Letním dnem u Dvora Králové z roku 1854) – Matějček 1931, str. 70 r.č. 75 – Štech 1933, str. 294, r.č. 295 – Loriš 1939 r.č. 21 – Štech 1945-46 r.s. 14 – Štech 1950, str. 66, r.č. 46 – Dvořák 1952 str. 8, b.r. v příloze (Krajina v létě) – Neumann 1952 str. 44, b.r. v příloze – Halasová, Štech 1959, str. 36, 57, č.k. 38 (v textu též pod názvem Letní den) – Volavka 1968, str. 159-160, b.r.č. 16 – Vimr 1980, str. 44 – Reitharová 1984, str. 77, 78, b.r.č. 36, 37 (detail).

Vystaveno: SVU Mánes 1924, č.k. 10 – Praha 1930 č.k. 120 – Praha 1949 č.k. 42 – NG PH 1950 č.k. 105 (Krajina v létě) – NG 1951 č.k. 85, r. (Krajina v létě, Letní krajina, Letní den u Dvora Králové) – NG 1959 č.k. 29, r.č. 29 – NG 1963 č.k. 38 – NG PH 1976 č.k. 66, r.s. 4 – Hluboká 1983 č.k. 85 – Vídeň 1984 č.k. 34.

24. **Letní krajina s kaplí (1859)**, obr.37 v *Obrazové příloze této práce*.

Olej, plátno, 71 x 114,5 cm, značeno vlevo dole: A.Kosarek. Na zadní straně razítko Moderní galerie a štítek sbírky Josefa Schulze. NG O 4989 (M 758), koupeno 1927 ze sbírky Josefa Schulze. Ve stálé expozici kláštera sv. Jiří.

Literatura: Hlas 30.5.1862 – Pražské noviny 23.6.1862 – Dílo 1924-25 tab.č.1 – Toman 1926, str. 12, č.k. 34 (v textu pod názvem: Velká krajina se zámeckou zahradou, v kat.:Krajina s kaplí. Románská rotunda v zámecké zahradě) – Volavka 1930 r. s. 211 (Krajina s kaplí) – Volavka 1937, str. 358, r.s. 364 – Loriš 1939 r.č. 20 (Krajina s kaplí) – Volavka 1941, str. 48 – Novotný 1948, str. 12, r.č. 29 – Dvořák 1952, str. 8, b.r. v příloze (Letní krajina) – Neumann 1952, str. 44 – Halasová, Štech 1959, str. 36, 57, 96, č.k. 43, r.č. 54, 55, b.r.č. IV – Volavka 1968, str. 161 (Krajina s kaplí) – Vimr 1980, str. 44 – Reitharová 1984, str. 78, b.r.č. 39.

Vystaveno: KJ 1862 č.k. 182 (Landschaft, 200 zl.) – SVU Mánes 1924 č.k. 28 (Krajina s kaplí) – MG 1934 č.k. 167 (Letní krajina) – NG 1945 č.k. 108 (Letní krajina) – NG UB 1948 č.k. 112 (Letní krajina) – NG PH 1950 č.k. 108 (Letní krajina) – NG 1951 č.k. 91 (Letní krajina) – Brno 1952 č.k. 30 (Letní krajina) – Moskva 1954 č.k. 85 – Varšava 1954 č.k. 85 – NG 1955 č.k. 72 – Edinburgh 1959 č.k. 41 – NG 1959 č.k. 34, r.č. 34 – Sofie 1962 č.k. 31 – Bukurešť 1962 č.k. 31 – NG 1963 č.k. 42 – Budapešť 1963 č.k. 70 – Brno 1967 č.k. 33, r. – NG 1968 č.k. 63 – Hluboká 1978 č.k.181.

25. **Krajina s povozy v úvozové cestě (1859)**, obr.39 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 68 x 105 cm, značeno vlevo dole ligaturou: AK 1859.
Soukromý majetek v Praze.
Literatura: Macková 1960, str. 392-393, r.s. 390 – Reitharová 1984 str. 79, b.r.č. 40.
Vystaveno: NG 1959, č.k. 21.
26. **Hrad Bezděz (1859)**, obr. 38 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 41 x 32,5 cm, neznačeno. NG O 9120, koupeno 1962 od Václava Musila z Prahy.
Vystaveno: NG 1968 č.k. 67 – Cheb 1972 č.k. 29 – Hluboká 1978 č.k. 160 – Mnichovo Hradiště 1983 č.k. 8.
27. **Nádvoří pivovaru (1859)**, obr. 40 v *Obrazové příloze této práce*.
Olej, plátno, 30 x 37 cm, neznačeno. Na rubu razítko Moderní galerie. NG O 4993 (M 762), zakoupeno 1927 ze sbírky Josefa Schulze. R. 1949 restauroval Rudolf Houžva.
Literatura: Volavka 1937, str. 358, r.s. 359 – Loriš 1939 r.č. 22 – Neumann 1952 str. 44 – Halasová, Štech 1959, str. 96, č.k. 46, r.č. 58 – Volavka 1968, str. 162.
Vystaveno: MG 1934 č.k. 45 – NG PH 1950 č.k. 119 – NG 1951 č.k. 88 – NG 1959 č.k. 63, r.č. 63 – Jihlava 1960 č.k. 19, r.s. 17 – Hluboká 1978 č.k. 190.

4. Bibliografie

- N. Blažíčková – Horová: *Adolf Kosárek, 1830 – 1859*, Národní galerie v Praze, 1990
- N. Blažíčková – Horová: *Krajina v českém umění 17.-20. století*, Národní galerie v Praze, 2005
- N. Blažíčková – Horová: *Umění 19. století*, Národní galerie v Praze, 2002
- N. Blažíčková – Horová: *České malířství 19. století*, Národní galerie v Praze 1998
- E. Reitharová: *Adolf Kosárek*, Odeon, Praha 1984
- L. Halasová - V.V. Štech: *Adolf Kosárek*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959
- V. Volavka: *České malířství a sochařství 19. století*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968
- H. Librová: *Láska ke krajině?*, Nakladatelství Blok, 1988
- J. Sádlo, P. Pokorný, P. Hájek, D. Dreslerová, V. Cílek: *Krajina a revoluce*, Nakladatelství Malá Skála, 2005
- J. Marek: *České a československé dějiny II.*, Nakladatelství Fortuna 1991
- W. Vaughan: *German Romantic Painting*, Yale University Press, New Haven and London, Second edition 1994
- L. Vlčková: *Dějiny a současnost 6/2008, čl. Dokonalí venkované v rajske zemi*
- J. Woitsch: *Dějiny a současnost 6/2008, čl. Ta naše chaloupka česká?*
- V. Ložek, V. Cílek, J. Kubíková a kolektiv: *Střední Čechy – Příroda, člověk, krajina*
- V. Cílek, P. Mudra, V. Ložek a kol.: *Vstoupit do krajiny*
- P. Toman: *Adolf Kosárek. Jeho život a dílo*, Praha 1926
- J. Loriš: *Adolf Kosárek*, Prameny, Praha 1939
- Ch. Norberg Schulz: *Genius loci k fenomenologii architektury*, Odeon 1994
- K. Clark: *Landscape into art*, London 1949
- R. Müller: *Kosarek Adolf, Allgemeine Deutsche Biographie, sv. 16*, Lipsko 1882
- F. Jiřík: *Květy 1895, čl. Ze zapomenutých kapitol našeho umění*
Katalog der Kunstausstellung der Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag, 1841
- Světobzor XVIII/1884*
- M. Hroch: *Na prahu národní existence*, Mladá fronta 1999
- J. Kořalka: *Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914*, Verlag 1991, Argo 1996
- Dějiny českého výtvarného umění III/I.*, Academia 2001
- A.W. Ambros: *Kunstausstellung, Bohemia 24.5.1855, 15.5.1858, 4.5. 1856*
- F. B. Mikovec: *Lumír, Z umělecké výstavy, 6.6.1856*
- J. Němec: *Prokopské a Dalejské údolí*, Consult pro 86. ZO ČSOP, Praha 2003
- A. W. Ambros: *Die Kunstausstellung in Prag, Österreichisches Morgenblatt, 29.4.1958*
Česká krajina, Praha 1983.

5. Obrazová příloha